

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»
2022-2023

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΙΣΤΟΤΟΠΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ
ΤΡΙΧΟΡΔΟΥ ΜΠΟΥΖΟΥΚΙΟΥ ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Διπλωματική Εργασία

του

Θεμιστοκλή Παπαμηνά

sam23023

Επιβλ. Καθηγητής: Αθανάσιος Λάιος

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος, 2023

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΙΣΤΟΤΟΠΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ
ΤΡΙΧΟΡΔΟΥ ΜΠΟΥΖΟΥΚΙΟΥ ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Θεμιστοκλής Παπαμηνάς

Πτυχίο Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πα.Μακ, 2019

Πτυχίο Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής, Τ.Ε.Ι Κρήτης 2012

Διπλωματική Εργασία

υποβαλλόμενη για την μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Επιστήμες και Τέχνες της Μουσικής»

Επιβλέπων Καθηγητής

Αθανάσιος Λάιος

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή την 3/5/2023

Αθανάσιος Λάιος

Ελευθέριος Τσικουρίδης

Δήμητρα Κόνιαρη

.....

.....

.....

Θεμιστοκλής Παπαμηνάς

.....

Περίληψη

Ως απόφοιτος ειδίκευσης Τρίχορδου Μπουζουκιού (MET) που εργάζεται σε Μουσικό Σχολείο, διαπίστωσα ότι η διδακτική ύλη που αφορά στο όργανο δεν ορίζεται από κάποιο ΦΕΚ. Ελλείπει ενός ενιαίου κύκλου σπουδών ο/η κάθε μαθητής/τρια προσεγγίζεται με διαφορετικό τρόπο και το πρόγραμμα σπουδών προσαρμόζεται στις δυνατότητες και τις μουσικές προτιμήσεις του/της. Γι' αυτό το λόγο αποφάσισα να συγκεντρώσω υλικό, (παρτιτούρες, αρχεία ήχου και εικόνας, ασκήσεις, βιβλία, συνδέσμους και άλλα) και στη συνέχεια να δημιουργήσω έναν ιστότοπο. Το ψηφιακό αυτό αποθετήριο είναι διαθέσιμο δωρεάν. Οι παρτιτούρες που κατέγραψα συνοδεύονται από πληροφορίες για τα κομμάτια, σχεδιαγράμματα μαθήματος, διευκρινιστικές οδηγίες, εκπαιδευτικά βίντεο και ηχογραφήσεις, ώστε να χρησιμοποιηθούν από καθηγητές/τριες και μαθητές/τριες ως 'δεξαμενή' υλικού. Οι λόγοι που με οδήγησαν στην κατασκευή ιστοτόπου είναι: η εύκολη πρόσβαση, η δυνατότητα ανανέωσης του εκπαιδευτικού υλικού η επικοινωνία / αλληλεπίδραση μεταξύ των τμημάτων Τρίχορδου Μπουζουκιού των Μουσικών Σχολείων ή και άλλων ενδιαφερόμενων.

Λέξεις Κλειδιά

Μπουζούκι, Τρίχορδο, Μουσικό Σχολείο

Abstract

As a graduate of the Department of Music Science & Art (MET) specialized in three-string bouzouki and working in a Music School, I found out that the curriculum for this instrument is not officially defined. In the absence of a single course of study, each student is approached in a different way and the curriculum is adapted to his/her abilities and musical preferences. Therefore, I decided to gather material, (scores, audio/video files, exercises, books, links and more) and then create a website. This digital repository is available for free. The scores I transcribed are accompanied by information about the pieces, lesson plans, explanatory instructions, instructional videos and recordings, in order to be used by teachers and students as a material 'reservoir'. The reasons that led me to the construction of this website are: the accessibility, the capability of renewing the educational material, the communication / interaction between the three-chord Bouzouki departments of the Music Schools or other people that are interested.

Keywords

Bouzouki, Three-string, Music School

Δηλώνω υπευθύνως, ότι όλα τα στοιχεία σε αυτή την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Η καλλιτεχνική μου πορεία από το 2004, καθώς και η ενασχόληση μου με την διδασκαλία οργάνων σε ωδεία και σχολεία από το 2011, ήταν οι κύριοι λόγοι που με οδήγησαν στην συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Κάτι τέτοιο θα ήταν όμως ανέφικτο, χωρίς την πολύτιμη συμβολή της οικογένειας μου, των φίλων και όσων άλλων με βοήθησαν όλα αυτά τα χρόνια. Ευχαριστώ ιδιαίτερος, τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Αθανάσιο Λάιο για την πλήρη και συνεχή στήριξη του, τον συνεπιβλέποντα καθηγητή κ. Ελευθέριο Τσικουρίδη, την καθηγήτρια κ. Δήμητρα Κόνιαρη, τον προγραμματιστή κ. Γιάννη Σκουλιδά, καθώς και τον γραφίστα κ. Αλέξη Βαλάση, οι οποίοι βοήθησαν όποτε χρειάστηκε. Τέλος, αφιερώνω την εργασία στην σύζυγο μου Αλεξάνδρα και στην κόρη μου Δανάη που μου δίνουν έμπνευση και κουράγιο να συνεχίζω..

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο πρώτο	8
Βιβλιογραφική επισκόπηση	8
Μερικά λόγια για το μπουζούκι	8
Κατασκευή του οργάνου	8
Σύντομη ιστορική αναδρομή	9
Μπουζούκι στην εκπαίδευση	9
Εκπαιδευτικές μονάδες	9
Ίδρυση Μουσικών Σχολείων	11
Διδασκαλία οργάνου	13
Κεφάλαιο δεύτερο	14
Δημιουργία ιστότοπου με εκπαιδευτικό υλικό	14
Συνεισφορά/καινοτομία	16
Υλοποίηση	16
Παρουσίαση ιστότοπου	18
Οργάνωση του εκπαιδευτικού υλικού	21
Κεφάλαιο τρίτο	21
Τρία σχεδιαγράμματα μαθημάτων	21
Διδασκαλία τραγουδιού «Μην παραπονιέσαι»	23
Πληροφορίες κομματιού/ανάλυση	23
Πρόταση διδασκαλίας	31
Διδασκαλία τραγουδιού «Στο Τούνεζι στην Μπαρμπαριά»	33
Πληροφορίες κομματιού/ανάλυση	33
Πρόταση διδασκαλίας	41
Διδασκαλία του οργανικού κομματιού «Μπουζούκι αγάπη μου»	43
Πληροφορίες κομματιού/ανάλυση	43
Πρόταση διδασκαλίας	46
Κεφάλαιο τέταρτο	48
Παρουσίαση και εφαρμογή στο Μουσικό Σχολείο Καβάλας	48
Σύνοψη και συμπεράσματα	49
Μελλοντικές Επεκτάσεις	50
Επίλογος	50
Βιβλιογραφία	51
Βιβλιογραφικές αναφορές	51
Διπλωματικές και διδακτορικές διατριβές	52

Ιστοσελίδες	57
Παράρτημα	57

Κεφάλαιο πρώτο

Βιβλιογραφική επισκόπηση

Μερικά λόγια για το μπουζούκι

Το τρίχορδο μπουζούκι ανήκει στην οικογένεια των ταμπουράδων, μια ονομασία που χρησιμοποιείται από τον ελληνικό λαό και αναφέρεται σε μια κατηγορία λαουτοειδών οργάνων με αχλαδόσχημα σκάφη και μακρύ μανίκι (Ανωγειανάκης 1991, 207). Στην αρχαία Ελλάδα συναντάται ο πρόγονος του οργάνου με τις ονομασίες «πανδουρίς», «πανδούρα» ή «τρίχορδον», ονομασίες τις οποίες διατήρησε και στα βυζαντινά χρόνια (Κωνσταντινίδου 1987, 55). Έχει συνοδευτικό ρόλο στο τραγούδι σε εσωτερικό χώρο, παίζοντας μελωδία κυρίως στην λεπτή χορδή, ενώ οι υπόλοιπες υποστηρίζουν ρυθμικά με ρόλο ισοκρατήματος. Μετά την αντικατάσταση των μπερντέδων από τα τάστα και την εφαρμογή του ισοτονικού συγκερασμού, ευνοείται η χρήση Δυτικής αρμονίας και εντάσσεται στην τεχνική του (Ανωγειανάκης 1991, 208). Το τρίχορδο μπουζούκι συναντάται σε διάφορα μεγέθη, με ονομασίες όπως μπουζουκομάννα, μπουζούκι, τζουράς, μπαγλαμάς, γόνατο, χούφτα ανάλογα με το μήκος χορδής και το σχήμα του σκάφους. Η εξέλιξή του οδήγησε στην εμφάνιση του τετράχορδου μπουζουκιού, το οποίο είναι πιθανότατα το δημοφιλέστερο. Εμφανίζεται στην σημερινή του μορφή με κούρδισμα διαστημάτων πέμπτης και τέταρτης (Ρε-Λα-Ρε') κοντά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Κατασκευή του οργάνου

Η κατασκευή του ξεκινάει με τη βοήθεια καλουπιού, πάνω στο οποίο εφαρμόζονται λεπτές φέτες ξύλου (δούγιες), οι οποίες αφού βραχούν, θερμανθούν, λυγίσουν και κολληθούν μεταξύ τους, απομακρύνονται από αυτό. Στη συνέχεια ενισχύονται με την κολλάντζα και τα πλαϊνάρια, τρία φαρδιά ξύλα που αγκαλιάζουν το σκάφος εξωτερικά, αλλά και εσωτερικά με υφασμάτινες λωρίδες στις ραφές. Στο εσωτερικό του σκάφους υπάρχουν επίσης δύο ξύλινοι τάκοι, οι οποίοι συγκρατούν τις δούγιες, ενώ ο εμπρόσθιος υποδέχεται το μανίκι και ο πίσω την χορδιέρα. Ακολουθεί η κόλληση του καπακιού (από ξύλο έλατου ή κέδρου), το οποίο υποστηρίζεται εσωτερικά από τρία κάθετα πηγάκια που λέγονται καμάρια. Στο πάνω μέρος του μανικιού, το οποίο αποτελείται από τουλάχιστον δύο-τρία διαφορετικά ξύλα κολλημένα μεταξύ τους, προσαρμόζεται το καράολο, στο οποίο δένονται τα κλειδιά. Αφού προστεθεί η ταστιέρα από έβενο, χαράζονται και καρφώνονται τα τάστα, διαμορφώνονται ο άνω και ο κάτω καβαλάρης (κόκκαλα), οι οποίοι ορίζουν το ενεργό μήκος χορδής. Ακολουθεί το 'κούρδισμα' του καπακιού (λείανση σε σημεία, ώστε να υπάρχει σωστή δόνηση, ανάλογα με τις συχνότητες που παράγονται από τις χορδές), το λουστράρισμα για την προστασία του οργάνου και το 'αρμάτωμα', δηλαδή η προσθήκη χορδών (Κουμαρτζής 2011, 11-15).

Σύντομη ιστορική αναδρομή

Στις αρχές του 20ου αιώνα, το μπουζούκι και ο μπαγλαμάς υπήρξαν τα κύρια μέσα έκφρασης περιθωριακών ομάδων, όπως οι μάγκες και οι κουτσαβάκηδες, οι οποίοι ζούσαν αποκομμένοι από την κοινωνία (Κωνσταντινίδου 1987, 53). Μετά τη μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1922 άρχισε να διαμορφώνεται και να διαδίδεται το ρεμπέτικο τραγούδι στα καφέ αμάν και στις ταβέρνες των μεγαλουπόλεων (Πετρόπουλος 1979, 16). Η θεματολογία των τραγουδιών αφορούσε κυρίως τη φυλακή, τα ναρκωτικά, την παρανομία, αιματοχυσίες, τον έρωτα, τη φτώχεια, την ξενιτιά και πολλά άλλα. Το ιδίωμα αυτό κατά την πρώτη περίοδο εμφάνισής του ήταν αποτέλεσμα ανώνυμης συν-δημιουργίας, πάντα από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα (Κωνσταντινίδου 1987, 52-56). Το 1933, φτάνουν στην Ελλάδα δίσκοι με μπουζούκι ηχογραφημένοι στην Αμερική. Την ίδια χρονιά πραγματοποιείται η πρώτη ενδοχώρια ηχογράφηση του οργάνου από τον δεξιότηχη της εποχής Μ. Βαμβακάρη (Κωνσταντινίδου 1987, 66). Ακολουθεί άνθηση του αστικού λαϊκού τραγουδιού με σημαντικότερους εκπροσώπους τους Μ. Βαμβακάρη, Β. Τσιτσάνη, Απ. Χατζηχρήστο, Γ. Παπαϊωάννου ενώ σταδιακά γίνεται αποδεκτό στο ευρύ κοινό μέσα από το έργο των Μ.Χιώτη, Γ. Μητσάκη, Γ. Ζαμπέτα, αλλά και των μεγάλων συνθετών Μ.Χατζιδάκι και Μ.Θεοδωράκη.

Το μπουζούκι στην εκπαίδευση

Εκπαιδευτικές μονάδες

Το μπουζούκι ως παραδοσιακό όργανο, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το λαϊκό τραγούδι, το χορό και το γλέντι. Όπως σε όλα τα υπόλοιπα όργανα, η εξελικτική πορεία στο χρόνο επηρέασε την κατασκευή, το ρεπερτόριο, την τεχνική αλλά και την διδασκαλία του. Μέχρι πρόσφατα, η εκμάθηση του λάμβανε χώρα αποκλειστικά δια της μίμησης και με βιωματικό τρόπο. Η ανάγκη όμως για οργάνωση και συστηματοποίηση της διδασκαλίας του κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα, έφερε την ένταξή του στις εκπαιδευτικές μονάδες της Ελλάδας. Οι επίσημοι φορείς που ασχολούνται με την εκμάθηση των παραδοσιακών οργάνων, και πιο συγκεκριμένα του μπουζουκιού, είναι τα Ωδεία, οι σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οι Πανεπιστημιακές Σχολές της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Στις πρώτες δύο περιπτώσεις οι απόφοιτοι αποκτούν βεβαίωση σπουδών/φοίτησης παραδοσιακού οργάνου, ενώ στην τελευταία Πανεπιστημιακό πτυχίο ειδίκευσης αναγνωρισμένο από το κράτος (Σαραγατσής 2017, 25-26). Η παρούσα εργασία αφορά στη διδασκαλία του οργάνου στις μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, καθώς και στα εργαλεία που υπάρχουν στη διάθεση των εκπαιδευτικών. Πιο συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικές αυτές μονάδες είναι τα πενήντα δύο Μουσικά Σχολεία της χώρας.

α/α	ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
1	ΑΓΡΙΝΙΟΥ
2	ΑΘΗΝΑΣ
3	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ
4	ΑΛΙΜΟΥ
5	ΑΜΥΝΤΑΙΟΥ
6	ΑΜΦΙΣΣΑΣ
7	ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ
8	ΑΡΤΑΣ
9	ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ
10	ΒΕΡΟΙΑΣ
11	ΒΟΛΟΥ
12	ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ
13	ΔΡΑΜΑΣ
14	ΔΥΤΙΚΗΣ ΛΕΣΒΟΥ
15	ΖΑΚΥΝΘΟΥ
16	ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑΣ
17	ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
18	ΘΕΡΙΣΟΥ
19	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
20	ΙΛΙΟΥ
21	ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
22	ΚΑΒΑΛΑΣ
23	ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ «ΜΑΡΙΑ ΚΑΛΛΑΣ»
24	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ
25	ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ
26	ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ
27	ΚΕΡΚΥΡΑΣ
28	ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ
29	ΚΟΡΙΝΘΟΥ
30	ΛΑΜΙΑΣ
31	ΛΑΡΙΣΑΣ
32	ΛΑΣΙΘΙΟΥ (ΚΑΒΟΥΣΙ)
33	ΛΕΥΚΑΔΑΣ
34	ΛΙΒΑΔΕΙΑΣ
35	ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ
36	ΞΑΝΘΗΣ
37	ΠΑΛΛΗΝΗΣ (ΛΥΚΕΙΟ)
38	ΠΑΛΛΗΝΗΣ (ΓΥΜΝΑΣΙΟ)
39	ΠΑΤΡΩΝ
40	ΠΕΙΡΑΙΑ
41	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
42	ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ
43	ΡΕΘΥΜΝΟΥ
44	ΡΟΔΟΥ
45	ΣΕΡΡΩΝ
46	ΣΑΜΟΥ
47	ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ

α/α	ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
48	ΣΠΑΡΤΗΣ
49	ΤΡΙΚΑΛΩΝ
50	ΤΡΙΠΟΛΗΣ
51	ΧΑΛΚΙΔΑΣ
52	ΧΙΟΥ

Πηγή: <https://www.minedu.gov.gr/mousika-sxoleia/pinakas-sxoleiwn-ms>

Ίδρυση Μουσικών Σχολείων

Ένα συνέδριο με καινοτόμα Ευρωπαϊκά προγράμματα το 1984, οδήγησε στη σύλληψη της ιδέας για τα Μουσικά Σχολεία, δηλαδή της δημιουργίας σχολείων που δραστηριοποιούνται καλλιτεχνικά ισορροπώντας ανάμεσα στον δυτικό πολιτισμό και την ελληνική παράδοση (Πουλοπούλου 2022, 136). Στις 5-11-1987 υπογράφεται και υποβάλλεται στο Υπουργείο «Εισήγηση για την ίδρυση Γυμνασίου με προσανατολισμό την Αισθητική Παιδεία και ειδίκευση την Μουσική (Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική-Μουσική Αγωγή)» από τους Γ. Παπαϊωάννου, Σ. Βασιλειάδη και Α. Γλυνιά (Πουλοπούλου 2022, 142). Αυτό οδήγησε στο ΦΕΚ 649/Β/7.9.1988, αριθμός φύλλου 3345, 2/9/1988 με τίτλο «Ίδρυση και λειτουργία μουσικών σχολείων».

Σημεία καινοτομίας των σχολείων αποτελούν η δωρεάν παροχή εκπαίδευσης σε πολλά μουσικά αντικείμενα, η διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής ισότιμα ως προς την ευρωπαϊκή, η συμμετοχή μαθητών σε μουσικά σύνολα με όργανα επιλογής τους, τα υποχρεωτικά ατομικά μαθήματα αλλά και ατομικά επιλογής, η σύμπραξη και συνεργασία μαθητών διαφορετικών τάξεων στα μουσικά σύνολα, η καλλιέργεια των παιδιών μέσω της καθημερινής ενασχόλησης με όλο το εύρος των μουσικών μαθημάτων, προετοιμασία για τα πανελλαδικώς εξεταζόμενα μουσικά μαθήματα και τέλος οι εμπειρίες που αποκτούνται συνολικά από τη συμμετοχή τους σε πολιτιστικές δραστηριότητες (Πουλοπούλου 2022, 172).

Το διδακτικό προσωπικό των μουσικών μαθημάτων στα σχολεία αυτά απαρτίζεται από τους εμπειροτέχνες, τους πτυχιούχους ωδείων (ΤΕ) και τους πτυχιούχους πανεπιστημιακών ιδρυμάτων (ΠΕ). Σύμφωνα με έρευνα στο πλαίσιο διδακτορικής διατριβής (Διονυσίου 2002, 246), υπάρχουν τρεις ομάδες καθηγητών, οι Κλασικοί (Ευρωπαϊκοί), οι Δημοτικοί και οι Βυζαντινοί. Οι διαφορετικές καταβολές, ανάλογα με τα παραπάνω μουσικά ιδιώματα, το ξεχωριστό μουσικό υπόβαθρο και πλαίσιο εκπαίδευσης της κάθε ομάδας επιφέρει διαφορές αλλά και ομοιότητες στις διδακτικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται (Διονυσίου 2002, 239-253).

Στο σημείο αυτό, είναι καλό να αναφερθεί ότι η διδακτέα ύλη των ατομικών οργάνων δεν έχει διαμορφωθεί ακόμα για όλα τα όργανα που διδάσκονται στις συγκεκριμένες μονάδες. Πιο συγκεκριμένα, στο ΦΕΚ 2858/Β/28-12-2015 για τα προγράμματα σπουδών στα Μουσικά Σχολεία ορίζεται η διδακτέα ύλη για το υποχρεωτικό πιάνο και τον ταμπουρά, το πιάνο, την κιθάρα, το φλάουτο και τον βιολοντσέλο επιλογής. Όλα τα υπόλοιπα όργανα διδάσκονται με βάση τους στόχους

και τα αισθητικά κριτήρια των διδασκόντων σε συνδυασμό με τις δυνατότητες και τις μουσικές προτιμήσεις των μαθητών. Παρόλα αυτά, δίνονται κάποιες γενικές οδηγίες για το περιεχόμενο των ατομικών μαθημάτων. Στην ίδια Υπουργική Απόφαση (ΥΑ) διαμορφώνεται η ύλη του μαθήματος «Ιστορία Μουσικής», Α' Λυκείου (ΦΕΚ 2015, 34311-34327) η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βοήθημα στην επιλογή της διδακτέας ύλης, αφού περιλαμβάνει όλο το ρεπερτόριο και την ιστορία του μουζουκικού. Αναφέρονται οι παρακάτω οργανοπαίχτες, συνθέτες, τραγουδιστές και τραγούδια:

Τ. Ξανθόπουλος, Δ. Ρόδιος, Ν. Κόκκινος, Θ. Σακελλαρίδης, Ν. Χατζηπαποστόλου, Κ. Γιαννίδης (Γιάννης Κωνσταντινίδης), Μ. Σουγιούλ, Χ. Χαιρόπουλος, Ι. Ριτσιαρδής, Μ. Βαμβακάρης, Γ. Παπαϊωάννου, Β. Τσιτσάνης, Δ. Γκόγκος, Γιώργος Μουφλουζέλης, Βαγγέλης Παπάζογλου, Απόστολος Χατζηχρήστος, Γιώργος Μητσάκης, Απόστολος Καλδάρης, Κ. Ρούκουνας, Μ. Νίνου, Άννα Χρυσάφη, Ιωάννα Γεωργακοπούλου, Πρόδρομος Τσαουσάκης, Δ. Σαββόπουλος, Μ. Χατζιδάκις, Ευτυχία Παπαγιαννοπούλου, Κώστας Βίρβος, Χαράλαμπος Βασιλειάδης, Χρήστος Κολοκοτρώνης, Μ. Χιώτης, Σ. Καζατζίδης, Καίτη Γκρέν, Γιώτα Λύδια, Πόλυ Πάνου, Πάνος Γαβαλάς, Μανώλης Αγγελόπουλος, Μαίρη Λίντα, Βαγγέλης Περπινιάδης, Βούλα Πάλλα, Θ. Δερβενιώτης, Μπάμπης Μπακάλης, Μ. Θεοδωράκης, Σταύρος Ξαρχάκος, Γιάννης Μαρκόπουλος, Δήμος Μούτσης, Μάνος Λοϊζος, Σταύρος Κουγιουμτζής, Λουκιανός Κηλαϊδόνης, Χρήστος Λεοντής, Νίκος Γκάτσος, Δ. Χριστοδούλου, Τάσος Λειβαδίτης, Λευτέρης Παπαδόπουλος, Μάνος Ελευθερίου, Κ. Χ. Μύρης, Άκος Δασκαλόπουλος, Γ. Σπανός, Ν. Μαυρουδής, Λίνος Κόκοτος, Μιχ. Τρανουδάκης, Γ. Γλέζος, Καίτη Χωματά, Αρλέτα, Γιώργος Ζωγράφος, Γιάννης Πουλόπουλος, Πόπη Αστεριάδη, Μαρίζα Κωχ.

Κάποια τραγούδια που αναφέρονται ως παραδείγματα:

«απόψε την κιθάρα μου», «στης Πλάκας τις ανηφοριές», «πάμε σαν άλλοτε», «μ' έχεις μαγεμένο» (Μπαγιαντέρας/Μητροπάνος/Gadjó Dilo), «Φραγκοσυριανή», «όλοι οι ρεμπέτες του ντουριά», «πριν το χάραμα», «μοδιστρούλα», «συννεφιασμένη Κυριακή», «Μπαζέ Τσιφλίκι», «ζούσα μοναχός χωρίς αγάπη», «εγώ δεν έχω βγάλει το σχολείο», «κάτω στα Λεμονάδικα», «αλήτη μ' είπες μια βραδιά», «φτωχό κομπολογάκι μου», «νύχτωσε χωρίς φεγγάρι», «καρδιά μου καημένη», «αυτή η νύχτα μένει», «πικραμένο αγόρι» (Τσιτσάνης/Χατζιδάκις), «Επιτάφιος» (Θεοδωράκης/Χατζιδάκις).

Διδασκαλία οργάνου

Οι μαθητές του μουσικού σχολείου, βάσει του προγράμματος σπουδών, παρακολουθούν υποχρεωτικά –αλλά και κατ' επιλογήν– μαθήματα ευρωπαϊκής, βυζαντινής και παραδοσιακής μουσικής. Το τρίπτυχο αυτό, αν και πολλές φορές δημιουργεί σύγχυση, έχει πολλά πλεονεκτήματα. Η γνωριμία και η μελέτη διαφορετικών μουσικών πολιτισμών και συστημάτων, την ίδια χρονική περίοδο, οδηγεί σε πολύπλευρη προσέγγιση και πληρέστερη κατανόησή τους. Η αλληλεπίδραση των παιδιών με συμμαθητές τους που επέλεξαν διαφορετικά όργανα, καθώς και με καθηγητές διαφορετικών μουσικών καταβολών, φέρνει ανταλλαγές/δανεισμούς διδακτικών τεχνικών και εργαλείων: για παράδειγμα κάποιος που ασχολείται με την

ευρωπαϊκή μουσική μπορεί να κληθεί να αυτοσχεδιάσει στο πλαίσιο ενός μουσικού συνόλου, ή κάποιος που παίζει παραδοσιακό όργανο συμμετέχει σε ορχήστρα διαβάζοντας σύνθετη παρτιτούρα με πολλά πεντάγραμμα (σύστημα) κ.λπ. Με βάση τα παραπάνω, στα ατομικά μαθήματα οργάνου επιλογής, το μάθημα δεν περιορίζεται σε ανάγνωση ή ακρόαση, με αποτέλεσμα το οπτικό και ακουστικό κέντρο να χρησιμοποιούνται και να ασκούνται παράλληλα (Σιμητσάκος 2022, 50).

Το εκπαιδευτικό υλικό που χρησιμοποιείται στα ατομικά μαθήματα παραδοσιακών οργάνων αποτελείται από τις πρωτότυπες ηχογραφήσεις (πρώτες εκτελέσεις ή επανεκτελέσεις), μεθόδους διδασκαλίας οργάνων του εμπορίου ή συλλογές με παρτιτούρες, καταγραφές κομματιών μετά από ακρόαση (transcription) από τους ίδιους τους καθηγητές, προφορική παράδοση των κομματιών, βιντεοσκόπηση ή ηχογράφηση του μαθήματος, ασκήσεις τεχνικής, αυτοσχεδιασμό, χρήση βιβλιογραφίας και ρεπερτορίου άλλων οργάνων με στόχο την μεταφορά τους κ.ά. Το υλικό επιλέγεται και προσαρμόζεται ανάλογα με τις ανάγκες και τους στόχους του μαθήματος, το επίπεδο και τις προτιμήσεις των μαθητών, τα αισθητικά κριτήρια με βάση το σχολικό περιβάλλον, τις απαιτήσεις κάποιου καλλιτεχνικού γεγονότος ή μουσικού συνόλου. Έτσι, είναι αδύνατη η χρήση ενός δομημένου κύκλου μαθημάτων, βασισμένου σε μια μέθοδο διδασκαλίας κοινή για όλους, αφού οι παράμετροι είναι πολλές και οι ανάγκες μεταβάλλονται συνεχώς κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Παρ' όλα αυτά, οι καθηγητές συστηματοποιούν μεθοδικά το εκπαιδευτικό υλικό που έχουν συγκεντρώσει, αντλώντας στοιχεία από την υπάρχουσα βιβλιογραφία όποτε χρειάζεται (Σιμητσάκος 2022, 59).

Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής εργασίας με τίτλο «Παρουσίαση, ανάλυση και κριτικός σχολιασμός τριών μεθόδων μπουζουκιού που έχουν δομή μαθημάτων και κυκλοφορούν στο εμπόριο» (Καραμφίλης 2018, 165), εντοπίστηκαν αρκετές διαφορές στην σημειογραφία, ανάμεσα στους συγγραφείς των βιβλίων. Η ποικιλία αυτή δημιούργησε την ανάγκη για ενιαίο τρόπο καταγραφής, με αποτέλεσμα να προτείνεται από τον τελευταίο αναλυτική πρόταση σημειογραφίας για το μπουζούκι (Καραμφίλης 2018, 165-199). Οι απόψεις για το πόσο αναλυτική πρέπει να είναι μια παρτιτούρα διαφέρουν. Η χρήση της ταμπουλατούρας μαζί με το πεντάγραμμα δημιουργεί σύγχυση, ενώ υπάρχει κίνδυνος η ανάγνωση του κομματιού να γίνεται μόνο από αυτήν λόγω ευκολίας. Ακόμα, οι συνεχείς διευκρινίσεις για τη δαχτυλοθεσία, τις θέσεις των χεριών στις χορδές και τη φορά της διαδρομής της πέννας κάνουν την ανάγνωση πολύ σύνθετη. Πολλές φορές εξυπηρετεί ένα απλοϊκά γραμμένο πεντάγραμμα, χωρίς καλωπιστικά στοιχεία ώστε να διαβάζεται ξεκούραστα, ενώ άλλες φορές είναι προτιμότερο να συμπεριλαμβάνονται λεπτομερώς όλα τα εκφραστικά στοιχεία και οδηγίες, ανάλογα με τους στόχους του μαθήματος.

Κεφάλαιο δεύτερο

Δημιουργία ιστότοπου με εκπαιδευτικό υλικό

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα παραπάνω, την ιδιότητα του γράφοντος ως καθηγητή τρίχορδου μπουζουκιού στο Μουσικό Σχολείο Καβάλας, καθώς και με την καθοδήγηση του επιβλέποντος καθηγητή Αθανάσιου Λάιου, προέκυψε η ιδέα της εκπόνησης διπλωματικής εργασίας με τίτλο: «Δημιουργία ιστότοπου για την υποστήριξη της διδασκαλίας του τρίχορδου μπουζουκιού σε δημόσια Μουσικά Σχολεία». Με την επιλογή αυτή, το εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να συγκεντρωθεί και να υποστηριχθεί σε οποιαδήποτε μορφή του (οπτικό, ηχητικό, οπτικοακουστικό), να παρέχεται στους μαθητές εύκολα (χωρίς να εκτυπώνεται), να είναι διαθέσιμο παντού αρκεί να υπάρχει πρόσβαση στο διαδίκτυο, να ανανεώνεται συνεχώς (ενώ σε έντυπη μορφή δεν θα ήταν δυνατό). Ο ιστότοπος παρέχει τη δυνατότητα μελέτης ενός κομματιού σε παρτιτούρα, με σύνδεσμο (link) στην πρώτη εκτέλεση ή και στις επανεκτελέσεις που παρουσιάζουν ενδιαφέρον, γενικές πληροφορίες για αυτό, συνοδεύεται από ηχογράφιση/βιντεοσκόπηση από τον γράφοντα με δυνατότητα μελέτης μαζί με προηχογραφημένα κανάλια (playalong). Το εγχείρημα αποσκοπεί στη συνεχή ενημέρωση του εκπαιδευτικού υλικού από τον δημιουργό του αλλά και από άλλους ενδιαφερόμενους (crowdsourcing). Οι καταγραφές των κομματιών γίνονται με ενιαίο τρόπο και συνοδεύονται από οδηγίες και διευκρινίσεις (αυτές που παρουσιάζονται ως παραδείγματα παρακάτω). Υπάρχει διαθέσιμη λίστα με ασκήσεις τεχνικής, τους λαϊκούς δρόμους, άρθρα που αφορούν το μπουζούκι, παραπομπές σε οπτικοακουστικό υλικό, ντοκιμαντέρ, συνεντεύξεις, κατασκευή οργάνων και οτιδήποτε άλλο μπορεί να ενδιαφέρει κάποιον που ασχολείται με το όργανο. Επίσης, μελλοντικά θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μέσο επικοινωνίας των τμημάτων μπουζουκιού των Μουσικών Σχολείων, καθιστώντας ικανή την συνεργασία, ανταλλαγή μεθόδων και υλικού, καθώς και κάθε άλλου ενδιαφερόμενου, αφού η πρόσβαση θα είναι ελεύθερη σε όλους.

Η κατασκευή της ιστοσελίδας και ο προγραμματισμός πραγματοποιήθηκε από καταρτισμένο τεχνικό, αλλά ο σχεδιασμός και οι λειτουργίες τους σχεδιάστηκαν από τον γράφοντα. Έμπνευση για το εγχείρημα αποτέλεσε η μεταπτυχιακή εργασία «Πολυμέσα και εθνομουσικολογία: ανάπτυξη εργαλείων διαχείρισης μουσικών όρων για την ανάδειξη στοιχείων της Ινδικής κλασικής μουσικής», (Λάιος, 2010), όπου δημιουργήθηκε ένα λεξικό/θησαυρός σε μορφή ιστοσελίδας, με επεξηγήσεις και συνδέσεις όρων, ανάλυση ηχητικών δειγμάτων, καταγραφές κομματιών (transcriptions) και πολλά άλλα για την μουσική της Ινδίας.

Αντίστοιχα με τα παραπάνω, αλλά πιο εστιασμένα στο μπουζούκι, εντοπίστηκαν αρκετοί ιστότοποι που περιλαμβάνουν οπτικοακουστικά δείγματα,

συνδέσμους για μαθήματα online, παράδοση παρτιτούρας κατόπιν παραγγελίας και πολλά άλλα βοηθήματα εκμάθησης. Κάποια από αυτά είναι:

<https://www.bouzoukigr.com/>

Το ρεπερτόριο επιλέγεται από τους ενδιαφερόμενους, υπάρχει δυνατότητα διαδικτυακών μαθημάτων, γίνεται χρήση πλατφόρμας με virtual μπουζούκι, ταμπουλατούρας και παρτιτούρας.

<https://www.trigas.gr/mathimata/>

Προσωπική σελίδα του μπουζουκίστα Βαγγέλη Τρίγκα, στην οποία υπάρχει δυνατότητα παράδοσης μαθημάτων, βασισμένα στις δικές του πεντάτομες μεθόδους για τρίχορδο και τετράχορδο μπουζούκι.

<https://bouzoukispaces.com/greek-custom-backing-tracks/>

Προσφέρονται εκπαιδευτικά βίντεο λαϊκών τραγουδιών, προηχογραφημένων συνοδευτικών καναλιών (backing tracks) με δυνατότητα αυξομείωσης έντασης των καναλιών, βίντεο με ολοκληρωμένα μαθήματα κομματιών, ασκήσεις, μουσική θεωρία, κουρδιστήρι και άλλα.

<https://bouzoukigreek.com/?p=4402>

Αντίστοιχα με τις προηγούμενες ιστοσελίδες, προσφέρονται επί πληρωμή μαθήματα κατόπιν παραγγελίας, διαφορετικά πακέτα συνδρομών με πρόσβαση στα αρχεία της πλατφόρμας, αγορά backing tracks και άλλα.

<http://redu.music.uoi.gr/>

Εκπαιδευτική πλατφόρμα για το ρεμπέτικο τραγούδι, εστιασμένη στη λαϊκή κιθάρα με δυνατότητα εμφάνισης παρτιτούρας, επιλογής audio καναλιών, επιλογή μέτρων, ταχύτητας, τροπική ανάλυση των κομματιών, με συμμετοχές αναγνωρισμένων μουσικών. Επιμέλεια του κιθαρίστα Δημήτρη Μυστακίδη.

Επίσης εντοπίζονται προσωπικά κανάλια χρηστών του YouTube, όπου προσφέρονται σειρές μαθημάτων (online) ή και tracks για εξάσκηση με προηχογραφημένα κανάλια. Μερικά από αυτά είναι των:

Απόστολου Αποστολίδη, Κωνσταντίνας Κωστέλη, Μάρκου Κουμαριώτη, Δημήτριου Δρουμαλιά, Νίκου Δαλδαβάνη, Τάσου Σδρόλια, Διονύση Γονατά, Γιώργου Κριωνά

Συνεισφορά/καινοτομία

Κάποια από τα στοιχεία που διαφοροποιούν το παρόν εγχείρημα από τις παραπάνω ιστοσελίδες και διαδικτυακά κανάλια είναι ότι ο ιστότοπος αυτός απευθύνεται σε ανήλικους από δώδεκα χρονών και πάνω κατά κύριο λόγο, αφορά στο τρίχορδο μπουζούκι συγκεκριμένα, το ρεπερτόριο που επιλέγεται οφείλει να παραμένει σε θεματικό πλαίσιο που ταιριάζει στο σχολικό περιβάλλον, ακολουθεί κανόνες που ορίζονται από τον διαχειριστή, χρησιμοποιεί ενιαίο τρόπο καταγραφής παρτιτούρας, ηχογράφησης και βιντεοσκόπησης. Επίσης, επισημαίνεται ότι όλα τα όργανα είναι

ακουστικά (όχι virtual instruments) και ηχογραφημένα με κατάλληλο τρόπο (πυκνωτικό μικρόφωνο), ώστε ο ήχος να είναι φυσικός. Το εκπαιδευτικό υλικό που περιέχει δημιουργήθηκε από τον γράφοντα. Οι παρτιτούρες των κομματιών που επιλέχθηκαν, γράφτηκαν μετά από ακρόαση τους (transcription), ηχογραφήθηκαν και βιντεοσκοπήθηκαν από τον ίδιο. Ακόμα, περιλαμβάνονται σύντομα κείμενα με τις βιογραφίες των καλλιτεχνών (συνθετών, στιχουργών, τραγουδιστών και οργανοπαιχτών) που εμπλέκονται στα επιλεγμένα κομμάτια ώστε να μπορούν να εντοπιστούν εύκολα από τους ενδιαφερόμενους. Επιπροσθέτως, υπάρχουν σύνδεσμοι με κινηματογραφικές ταινίες, ντοκιμαντέρ, συνεντεύξεις, άρθρα, βιβλία και οτιδήποτε άλλο μπορεί να ενδιαφέρει τον χρήστη, συγκεντρωμένα και ταξινομημένα ώστε να είναι εύκολος ο εντοπισμός και η προβολή τους. Τέλος, υπάρχει μηχανή αναζήτησης, η οποία διαβάζει όλα τα πεδία που περιέχουν πληροφορίες για τα τραγούδια όπως τίτλο, συνθέτη, τραγουδιστή, στιχουργό, οργανοπαίκτη, έτος ηχογράφησης, δρόμο/κλίμακα, ρυθμό, μέτρο, τίτλο δίσκου για εύκολη εύρεση και πρόσβαση.

Υλοποίηση

Ο ιστότοπος www.bouzoukey.gr δεν αποτελεί ηλεκτρονική εκπαιδευτική πλατφόρμα, αλλά ένα μέσο διάδοσης εκπαιδευτικού υλικού. Τα κριτήρια που θα έπρεπε να πληροί για να θεωρηθεί ΗΕΠ, είναι: παρουσίαση του περιεχομένου (με πολυμέσα), εργαλεία κατασκευής δραστηριοτήτων, σύγχρονα/ασύγχρονα μέσα επικοινωνίας και αξιολόγηση του υλικού (Μακροπούλου 2009, 76). Ο σχεδιασμός και η προσωρινή δομή του δεν περιλαμβάνει όλα τα παραπάνω, αλλά δεν αποκλείεται να τροποποιηθεί και να αλλάξει μελλοντικά.

Τα βήματα που ακολουθήθηκαν για την κατασκευή του ιστότοπου ήταν:

- Η επιλογή και η κατοχύρωση domain name (www.bouzoukey.gr). Το όνομα επιλέχθηκε διότι ακούγεται όπως η λέξη «μπουζούκι», ενώ περιλαμβάνει τη λέξη key προσδίδοντας εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Η κατάληξη .gr υποδηλώνει την ελληνική προέλευση
- Η εύρεση διαδικτυακού χώρου (web hosting)
- Η διαχείριση της ιστοσελίδας μέσω πίνακα ελέγχου (Plesk). Το Plesk είναι μια πλατφόρμα που επιτρέπει την διαχείριση ιστοσελίδων, ανεξάρτητα από τον πάροχο του διαδικτυακού χώρου
- Η διαμόρφωση της ιστοσελίδας μέσω Wordpress. Με το εργαλείο αυτό εισάγονται όλα τα στοιχεία τα οποία συνθέτουν τον ιστότοπο όπως καρτέλες menu, θέματα, αρχεία εικόνας, βίντεο, κειμένου και πολλά άλλα. Επίσης διαμορφώνεται η δομή του, καθιστώντας δυνατή τη λειτουργία του και προσδίδοντας το επιθυμητό αισθητικό αποτέλεσμα
- Με το εργαλείο Pods συστηματοποιείται η εισαγωγή στοιχείων ώστε να είναι οργανωμένα τα αρχεία (σε μορφή πίνακα) για να γίνεται εύκολα ο εντοπισμός και η επεξεργασία τους όταν θα αυξηθούν σε πλήθος
- Τα πεδία που δημιουργήθηκαν για τα στοιχεία των κομματιών είναι τα παρακάτω: Συνθέτης, στιχουργός, τραγουδιστές, οργανοπαίχτες, ρυθμός, μέτρο, δρόμος/κλίμακα, τίτλος δίσκου, έτος ηχογράφησης, πληροφορίες, audio κανάλια, video αρχεία, pdf παρτιτούρες, xml παρτιτούρες

Η σκέψη για την δημιουργία του ιστότοπου bouzoukey.gr, προέκυψε από την ανάγκη του γράφοντος για συλλογή, ταξινόμηση και διάνθισμα των εκπαιδευτικών πρακτικών στη διδασκαλία του τρίχορδου μπουζουκιού. Τα διαθέσιμα τεχνολογικά μέσα πλέον είναι πάρα πολλά και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης διδασκαλίας ενός μουσικού οργάνου. Αυτά τα εργαλεία όμως, δεν θα είναι ποτέ σε θέση να αντικαταστήσουν τα δια ζώσης μαθήματα και την εξατομικευμένη καθοδήγηση όσο κι αν εξελιχθούν. Η μουσική τεχνολογία είναι εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο στη φαρέτρα του δασκάλου, αρκεί να μην γίνεται αντικείμενο περισπασμού (Μακροπούλου 2009, 43). Το οπτικοακουστικό εκπαιδευτικό υλικό του ιστότοπου, δεν αποτελεί βίντεο ασύγχρονης τηλεκπαίδευσης, αλλά βοήθημα μελέτης ενός μαθήματος που έχει λάβει χώρα στο σχολείο. Με άλλα λόγια η χρήση των βίντεο, είναι θεμιτό να γίνει αφού προηγηθεί η δια ζώσης παρουσίαση και διδασκαλία του κάθε κομματιού. Με αυτό τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα εξάσκησης, διόρθωσης και βαθύτερης κατανόησης, με αποτέλεσμα την ομαλότερη μετάβαση στην εμπειρία της μουσικής απόδοσης, από ατομικό σε ομαδικό επίπεδο (Μουσικά Σύνολα). Κάποιες προϋποθέσεις για ουσιαστική χρήση εκπαιδευτικής τεχνολογίας και πολυμέσων παρουσιάζονται παρακάτω: δυνατότητα αλληλεπίδρασης των μαθητών με το ψηφιακό περιβάλλον, αμεσότητα μέσω της οπτικοποίησης με την βοήθεια ποιοτικών πολυμέσων, προαγωγή της δημιουργικότητας, ενθάρρυνση της χρήσης του διαδικτύου, πρωτοπορία, οργάνωση, σε αρμονία με τις συνήθειες των μαθητών στις οποίες περιέχεται η τεχνολογία και γεφύρωμα του αντικειμένου του μαθήματος με άλλους τομείς όπως π.χ. η ηχοληψία, η επεξεργασία βίντεο, η πληροφορική και άλλα (Μακροπούλου 2009, 72).

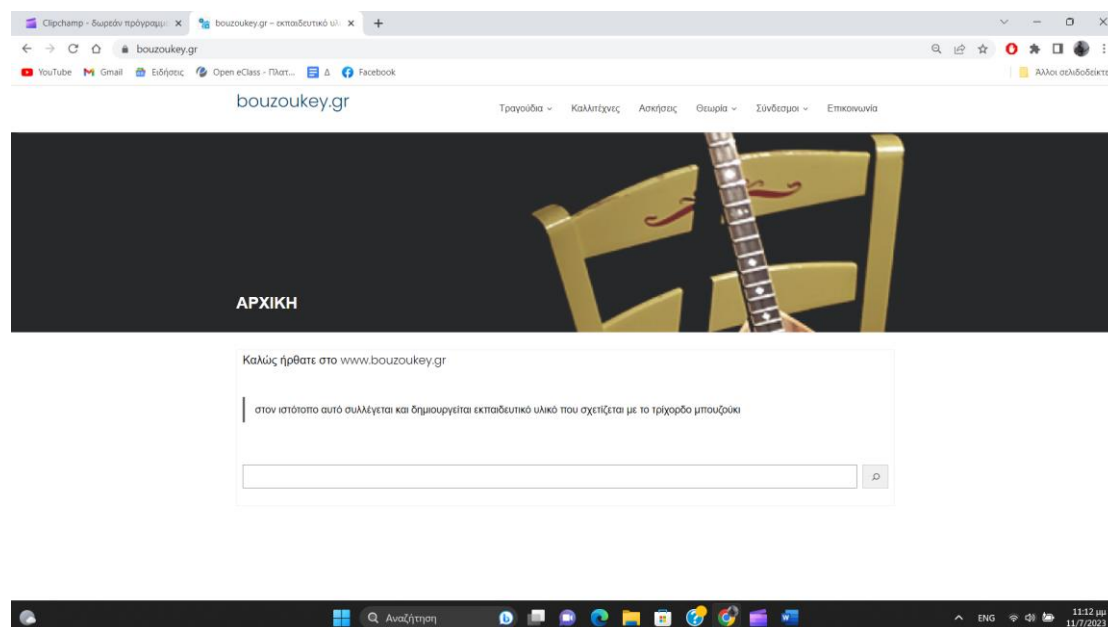
Χρονοδιάγραμμα εργασιών

Οκτώβρης 2022 - Φεβρουάριος 2023	<ul style="list-style-type: none"> ● Ερευνητικό ερώτημα ● Μεθοδολογία ● Βιβλιογραφία ● Βιβλιογραφική επισκόπηση
Μάρτιος 2023	<ul style="list-style-type: none"> ● Επικοινωνία με τον προγραμματιστή ● Επιλογή των κομματιών που εισάχθηκαν ως παραδείγματα και καταγραφή τους σε παρτιτούρα ● Σχεδιασμός του περιβάλλοντος και των λειτουργιών της ιστοσελίδας ● Πρωτόκολλο λειτουργίας από τον διαχειριστή ● Εισαγωγή συνδέσμων με διαδικτυακό υλικό

<p>Απρίλιος 2023</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Επιλογή κατάλληλου χώρου ηχογράφησης/βιντεοσκόπησης για βέλτιστα αποτελέσματα ● Ηχογράφηση όλων των κομματιών με την τεχνική του overdub από τον γράφοντα ● Βιντεοσκόπηση από τον ίδιο ● Επεξεργασία ήχου/εικόνας με βάση τα αισθητικά κριτήρια και τις ανάγκες του εγχειρήματος ● Δημιουργία playalong player στον ιστότοπο ώστε να λειτουργεί διαδραστικά και να μπορεί να αλλάξει η ισορροπία των εντάσεων των οργάνων σε πραγματικό χρόνο
<p>Μάιος 2023</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Περιγραφή μεθοδολογίας και ανάλυση εργασιών ● Παρουσίαση (κειμενική) του ιστότοπου και των λειτουργιών του ● Σενάριο πλοήγησης στον ιστότοπο σε μορφή video ● Εξαγωγή συμπερασμάτων/μελλοντική έρευνα ● Εισαγωγή εργασίας ● Δακτυλογράφηση κειμένου ● Διορθώσεις ● Προετοιμασία παρουσίασης

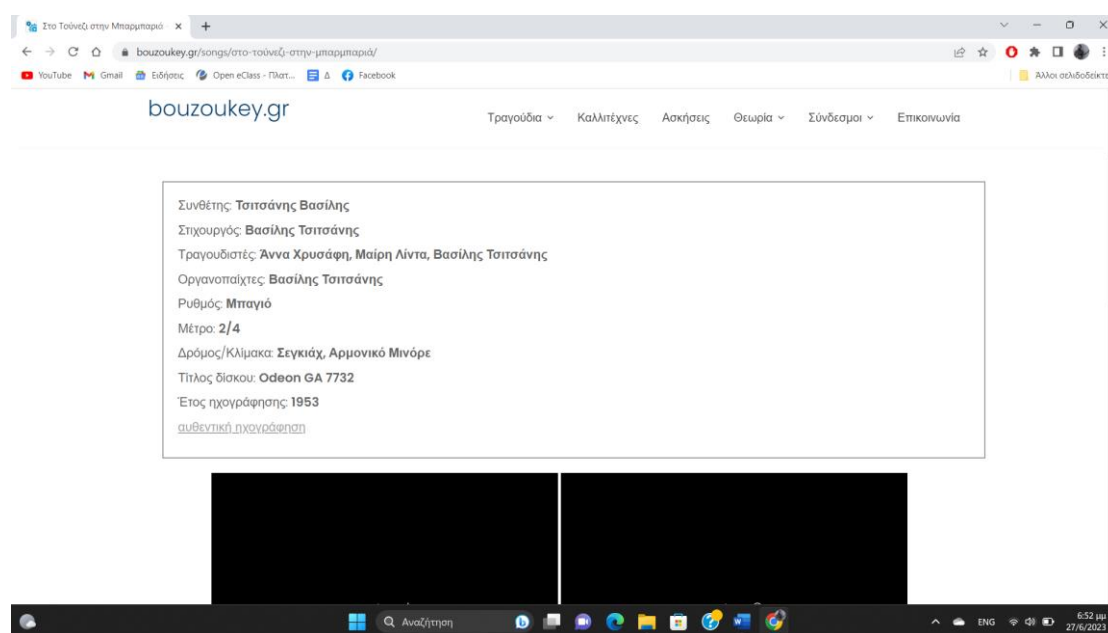
Παρουσίαση ιστότοπου

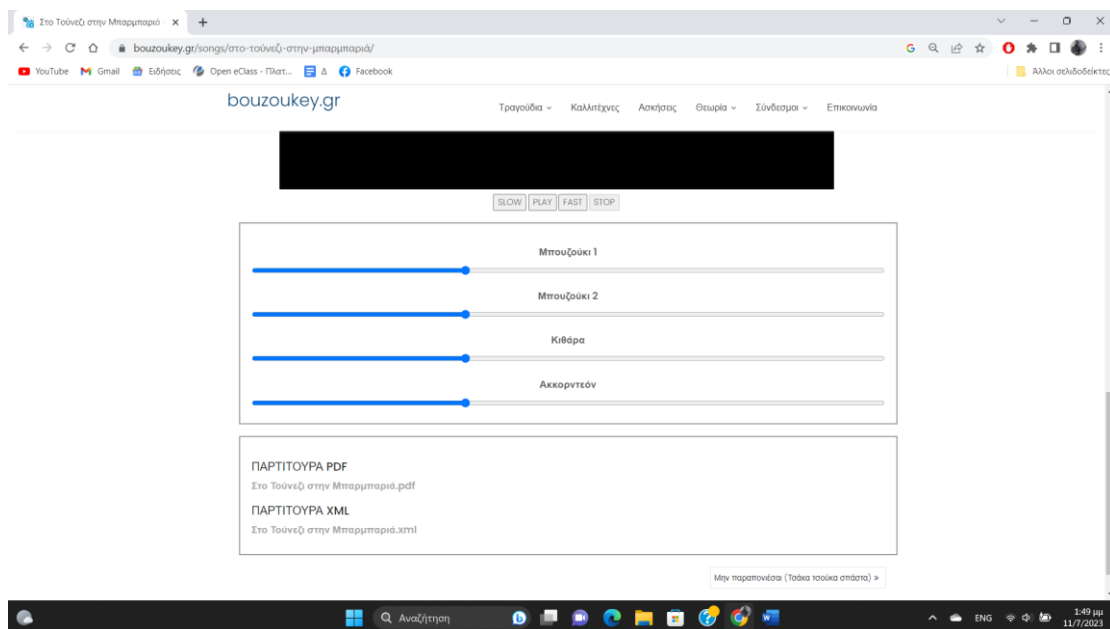
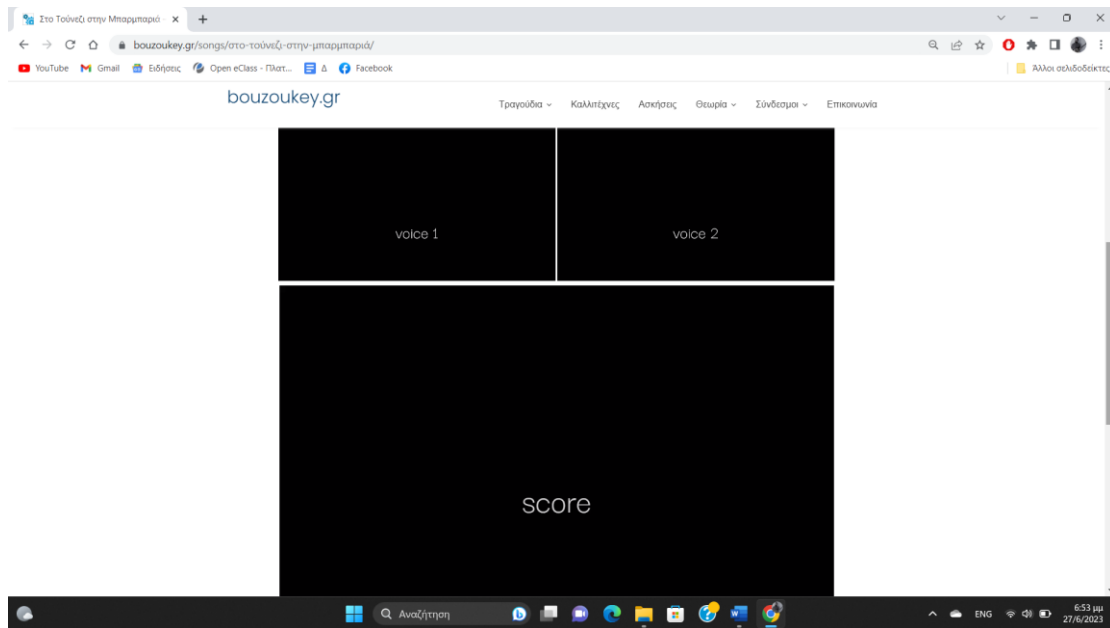
Το διαδικτυακό περιβάλλον είναι φιλικό προς το χρήστη, χωρίς πολλές καρτέλες (menu) ώστε να είναι ξεκάθαρο το περιεχόμενο και η θέση που βρίσκεται. Η αρχική του μορφοποίηση έχει την παρακάτω εμφάνιση.

Τραγούδια

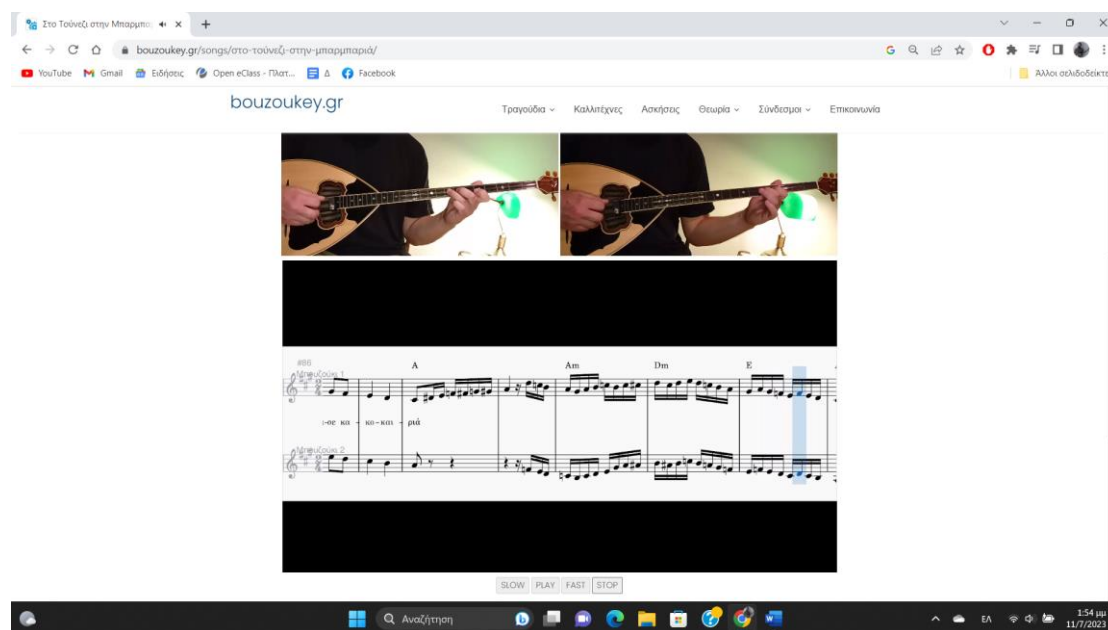
Επιλέγοντας την καρτέλα αυτή, εμφανίζεται κείμενο με την περιγραφή του περιεχομένου της. Πατώντας το βελάκι και στη συνέχεια Playalong, εμφανίζεται η λίστα με τα διαθέσιμα τραγούδια. Όταν διαλέξουμε κάποιο από αυτά, π.χ. «Στο Τούνεζι στην Μπαρμπαριά», αναδύεται το παρακάτω παράθυρο.

Στο παράθυρο voice 1 προβάλλεται η πρώτη φωνή του μπουζουκιού, ενώ στο voice 2 η δεύτερη. Στο παράθυρο score που βρίσκεται κάτω, θα προβληθεί η παρτιτούρα του κομματιού. Το κουμπί play / stop ξεκινάει/σταματάει όλα τα αρχεία video και audio ταυτόχρονα, ενώ η γραμμή αναπαραγωγής μπορεί να μεταφέρει τον χρήστη στο σημείο του κομματιού που επιθυμεί. Για να μεταβεί ο χρήστης σε κάποιο σημείο του τραγουδιού, πρέπει πρώτα να πατήσει stop, στη συνέχεια να επιλέξει σημείο και τέλος να πατήσει το κουμπί play. Επίσης υπάρχει λειτουργία Slow / Fast για αργή και γρήγορη αναπαραγωγή, η οποία επιλέγεται αφού πατηθεί το stop. Στο άμεσο μέλλον θα προστεθεί η λειτουργία loop, για επανάληψη προεπιλεγμένης χρονικής περιοχής με τη βοήθεια markers A και B. Από κάτω, διακρίνεται ο μίκτης των audio καναλιών, με τη βοήθεια του οποίου πραγματοποιείται αυξομείωση των εντάσεων σε πραγματικό χρόνο (ενώ προβάλλονται τα βίντεο). Στο τέλος, της σελίδας υπάρχει διαθέσιμη η παρτιτούρα του κομματιού για προβολή, αποθήκευση και επεξεργασία σε αρχεία .pdf

και .xml. Παράλληλα εμφανίζονται πληροφορίες για το κομμάτι και σύνδεσμος με την αυθεντική ηχογράφιση. Παρακάτω φαίνεται το player σε λειτουργία.

Καλλιτέχνες

Στην καρτέλα αυτή εμφανίζεται λίστα με βιογραφίες συνθετών, στιχουργών, τραγουδιστών και οργανοπαιχτών του ρεμπέτικου/λαϊκού τραγουδιού. Υπάρχουν επίσης σύνδεσμοι που οδηγούν στα τραγούδια τους.

Ασκήσεις

Εδώ συγκεντρώνονται ασκήσεις κάθε είδους σε μορφή βίντεο, συνοδευόμενες από αναλυτικές οδηγίες.

Θεωρία

Η επιλογή αυτή, οδηγεί σε λίστα με προτεινόμενα βιβλία, μεθόδους μπουζουκιού και σχετικά άρθρα.

Σύνδεσμοι

Εδώ υπάρχει λίστα με κινηματογραφικές ταινίες, σχετικά ντοκιμαντέρ και συνεντεύξεις καλλιτεχνών.

Επικοινωνία

Στοιχεία επικοινωνίας του διαχειριστή.

bouzoukey.gr

Πατώντας πάνω σε αυτό το κουμπί, επιστρέφουμε στην αρχική σελίδα.

Οργάνωση του εκπαιδευτικού υλικού

Το υλικό αποτελείται από:

1. Παρτιτούρες επιλεγμένων κομματιών που έχουν δημιουργηθεί από τον γράφοντα σε μορφή .pdf και είναι δυνατή η ανάγνωση και αποθήκευσή τους, στην ακριβή μορφή τους. Στις παρτιτούρες περιλαμβάνονται οι στίχοι του τραγουδιού και οι συγχορδίες
2. Παρτιτούρες των ίδιων κομματιών σε μορφή .xml με δυνατότητα επεξεργασίας/αναπαραγωγής τους από όλα τα προγράμματα επεξεργασίας παρτιτούρας (MuseScore, Finale, Sibelius) αλλά και προγραμμάτων αναπαραγωγής midi αρχείων (Reaper, Cubase), ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ποικιλοτρόπως από μαθητές/καθηγητές, π.χ. να γίνει transpose ή να αλλάξει η ενορχήστρωση και να αναπαραχθούν από virtual instruments.
3. Αρχεία βίντεο .mp4 που περιλαμβάνουν λήψεις της πρώτης και της δεύτερης φωνής του μπουζουκιού σε κοντινά πλάνα, καθώς και την ροή της παρτιτούρας σε πραγματικό χρόνο. Τα αρχεία αυτά προβάλλονται ταυτόχρονα στο playalong player και συνοδεύονται από πολυκάναλη ηχογράφηση φυσικών οργάνων σε μορφή .mp3, στην οποία ο χρήστης έχει τη δυνατότητα να επέμβει αυξομειώνοντας τις εντάσεις των οργάνων, με τη βοήθεια ενός μίκτη κάτω από τη γραμμή αναπαραγωγής.

Κεφάλαιο τρίτο

Τρία σχεδιαγράμματα μαθημάτων

Τα κομμάτια που επιλέχθηκαν ως παραδείγματα για την πρόταση διδασκαλίας μέσω του ιστότοπου είναι το «Μην παραπονιέσαι» του Κώστα Σκαρβέλη, «Στο Τούνεζι στην Μπαρμπαριά» του Βασίλη Τσιτσάνη και το «Μπουζούκι αγάπη μου» του Γιώργου Ζαμπέτα. Η προετοιμασία τους πραγματοποιήθηκε από τον γράφοντα με τα παρακάτω βήματα:

- Πραγματοποιήθηκε προσεκτική ακρόαση της αυθεντικής εκτέλεσης και ακολούθησε η καταγραφή του υλικού σε ψηφιακή παρτιτούρα, μέσω του προγράμματος MuseScore 3, αφού ορίστηκε το tempo τους
- Επιλέχθηκαν κατάλληλες τονικότητες, ώστε να συμπίπτουν με την φωνητική έκταση των παιδιών που θα τα τραγουδήσουν, ενώ παράλληλα υπήρξε μέριμνα ώστε οι θέσεις των χεριών στα μπουζούκια αλλά και στα συνοδευτικά όργανα να είναι βολικές
- Οι παρτιτούρες αποθηκεύτηκαν σε μορφές .pdf (ώστε να είναι διαθέσιμες για προβολή και εκτύπωση) καθώς και σε .musicxml (ώστε να μπορούν να είναι διαθέσιμες προς επεξεργασία από κάθε ενδιαφερόμενο μαθητή ή εκπαιδευτικό)
- Στη συνέχεια εισήχθησαν στο πρόγραμμα (sequencer) Reaper v6.78 τα αρχεία .musicxml, όπου αναγνωρίζονται ως midi tracks και χρησιμοποιήθηκαν ως 'οδηγοί' ηχογράφησης για τα φυσικά όργανα (.mp3)
- Όλα τα όργανα παίχτηκαν και ηχογραφήθηκαν από τον γράφοντα με την τεχνική του overdub recording (δηλαδή προσθετική ηχογράφηση οργάνου πάνω σε 'οδηγό' και μετρονόμο) με την βοήθεια εξωτερικής κάρτας ήχου και πυκνωτικού μικροφώνου
- Ακολούθησε επεξεργασία σήματος (signal editing), ισοστάθμιση συχνοτήτων (equalizing), δυναμική επεξεργασία (compression), προσθήκη αντήχησης (effect procession / reverb), μίξη (mixing), εξαγωγή σε κανάλια (render to tracks)
- Με τη βοήθεια της ταυτόχρονης ακρόασης της τελικής μίξης, πραγματοποιήθηκαν δύο λήψεις video με την πρώτη και τη δεύτερη φωνή των μπουζουκιών αντίστοιχα
- Μέσω του προγράμματος OBS Studio, βιντεοσκοπήθηκε η ροή της παρτιτούρας στο πρόγραμμα MuseScore και εξήχθη σε αρχείο video .mp4
- Ακολούθησε συγχρονισμός εικόνας-ήχου για τα τρία αρχεία video, προστέθηκε εισαγωγικό clip (που δημιουργήθηκε με τη βοήθεια του Microsoft Clipchamp), φίλτρα μετάβασης, εισόδου και εξόδου (transportation filters, fade in / out)
- Έγινε εξαγωγή (render) των αρχείων video σε μορφή .mp4, σε κοινό timeline με τα audio αρχεία, ώστε όταν δοθεί εντολή για μαζική αναπαραγωγή να είναι απολύτως συγχρονισμένα

- Με τη βοήθεια του εργαλείου Pods εισήχθησαν στο Wordpress οι πληροφορίες των κομματιών, τα αρχεία ήχου .mp3, τα τρία αρχεία βίντεο .mp4, οι παρτιτούρες σε .pdf και .musicxml

Κατά τη λειτουργία του ιστότοπου:

- Το player της επιλογής Playalong ορίζει την ταυτόχρονη έναρξη, παύση, διακοπή, ταχύτητα αναπαραγωγής όλων των παραπάνω αρχείων, ενώ παράλληλα επιτρέπει την αυξομείωση των εντάσεων τους μέσω online μίκτη εντάσεων (mixing desk)
- Οι πληροφορίες των τραγουδιών εμφανίζονται όταν επιλεγθεί κάποιο από τη λίστα
- Στην καρτέλα “Καλλιτέχνες” υπάρχουν διαθέσιμες οι βιογραφίες των συνθετών, στιχουργών, τραγουδιστών και οργανοπαιχτών με συνδέσμους που οδηγούν στα τραγούδια τους

Παρακάτω παρέχεται καθοδήγηση και συμβουλές για εποικοδομητική χρήση του ιστότοπου κατά την μελέτη στο σπίτι

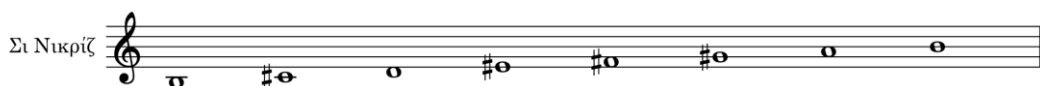
Σημείωση:

οι ώρες διδασκαλίας που απαιτούνται και οι τάξεις στις οποίες απευθύνονται τα παρακάτω σχεδιαγράμματα δεν αναφέρονται. Αυτό γιατί η παρούσα εργασία αφορά την συγκέντρωση εκπαιδευτικού υλικού και όχι την άμεση εφαρμογή του στο σχολείο. Έτσι, μπορεί να χρησιμοποιηθεί με ποικίλους τρόπους, για διαφορετικούς στόχους και επίπεδα, αφού δεχθεί τις απαραίτητες τροποποιήσεις και προσαρμογές από τους ενδιαφερόμενους. Παρ’ όλα αυτά, τα σχεδιαγράμματα περιλαμβάνουν γενικές οδηγίες και υποδείξεις, με συμβουλευτική λειτουργία. Με τον τρόπο αυτό, προτείνεται από τον γράφοντα μια γενικευμένη μέθοδος εισαγωγής υλικού, ώστε να υπάρξει ενιαίος τρόπος καταγραφής μελλοντικά στον ιστότοπο. Επίσης, οι ονομασίες των λαϊκών δρόμων που αναφέρονται είναι αυτές που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία του μπουζουκιού και προκύπτουν μέσα από τη βιβλιογραφία (Παγιάτης 1992, 14-42), (Νικολόπουλος, 2013). Οι ονομασίες αυτές διαφέρουν από εκείνες που χρησιμοποιούνται σε άλλες μουσικές παραδόσεις όπως π.χ. η Λόγια Οθωμανική Μουσική. Η σύγχυση αυτή προκύπτει εξαιτίας των διαφορετικών ονομασιών που επικράτησαν ανάλογα με τη γεωγραφική και χρονική προέλευση τους, λόγω της διαφορετικής φύσης των μουσικών παραδόσεων, καθώς και από την ανάγκη εναρμόνισης των μακάμ βάσει ευρωπαϊκής θεωρίας, με αποτέλεσμα να τείνουν να μετατραπούν σε ‘κλίμακες’.

Διδασκαλία τραγουδιού «Μην παραπονιέσαι»

Πληροφορίες κομματιού/ανάλυση

Το τραγούδι αυτό του Κώστα Σκαρβέλη, ηχογραφήθηκε στην Αθήνα το 1937 (Δίσκος: Parlophone B. 21921 / GO - 2760). Τραγουδάει ο Γιώργος Κάβουρας, ενώ τα όργανα που διακρίνονται είναι μπουζούκι, κιθάρα, ακορντεόν. Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι Σέρβικο (Χασαποσέρβικο), το μέτρο του 2/4 και το tempo του 85bpm στο τέταρτο. Η τονικότητα της αυθεντικής ηχογράφησης είναι Gm, αλλά μετατονίστηκε από τον γράφοντα σε Bm ώστε να μπορεί να τραγουδηθεί από τα παιδιά του σχολείου, αλλά και για να παίζεται σε άνετη θέση στα όργανα που συνοδεύουν. Η κλίμακα/δρόμος στην οποία κινείται η μελωδία είναι Νικρίζ και η μοναδική μεταβλητή βαθμίδα που εντοπίζεται είναι η οξυμένη (#) 7^η στην εισαγωγή, σε χρωματικό πέρασμα προς την τονική (Παγιάτης 1992, 41).

Η εναρμόνιση του κομματιού περιέχει τις κύριες βαθμίδες του Bm Αρμονικού Μινόρε, με την E#diminished σε ρόλο παρενθετικής δεσπόζουσας και πιο συγκεκριμένα ως δεσπόζουσα της δεσπόζουσας (Bm, E#dim, F#). Αξίζει να σημειωθεί ότι κιθάρα παίζει ο συνθέτης Κώστας Σκαρβέλης, ο οποίος επηρέασε σημαντικότερα το ρεμπέτικο τραγούδι και διαμόρφωσε τον τρόπο παιχνιδιού της λαϊκής κιθάρας. Ερμηνευτικό χαρακτηριστικό του, αποτελούν οι τονισμοί της μελωδίας με μπασογραμμές και η εναλλαγή τους με τα συνοδευτικά ακόρντα. Οι στίχοι του τραγουδιού αποτελούν προτροπή για γλέντι χωρίς περιορισμούς και μέσω της υπερβολής (σπασίματα και υπερβολική κατανάλωση ποτού/φαγητού) δείχνουν τον θαυμασμό προς το πρόσωπο της γυναίκας στην οποία αναφέρεται. Τα μέρη του τραγουδιού είναι:

Εισαγωγή (E)	Μέτρα: 1-8, 25-32, 49-56, 73-80, 97-104, 121-136
Κουπλέ (K)	Μέτρα: 9-20, 33-44, 57-68, 81-92
Οργανικό Κουπλέ (OK)	Μέτρα: 105-116
Ρεφρέν (P)	Μέτρα: 21-24, 45-48, 69-72, 93-96, 117-120
Δομή	E-K-P-E-K-P-E-K-P-E-K-P-E-OK-P-E-E

Μην παραπονιέσαι (Τσάκα τσούκα σπάστα)

Σκαρβέλης

♩ = 85

Μπουζούκι

Ακορντεόν

Bm E#dim G#dim F# Bm

5

Μπτ.

Ακ.

E#dim F# Bm

τι ρω -

9

Μπτ.

Ακ.

τάς αν θα σε πά-ρω αν πο - νώ-ω και-αι σε - ε γου-ου - στά-α-ρω

13

Μπτ.

Ακ.

γλέ-ντα θέ - λω να με - θυ-υ-σεις

17

Μπτ.

Ακ.

και-αι πο - τή-η-ρι-ι μη-ην α - φή - σεις

Θ. Παπαμηνάς

21

Μπ. τρά-κα τσού-κα σπά - στα κά - ντα κο-μμά-α-τια για-α τα ό - ο - μα-α -

Ακ.

24 F# Bm Bm E#dim G#dim

Μπ. ρφα-α σου-ου μά - τια

Ακ.

28 F# Bm E#dim F# Bm

Μπ. πιά-ψε

Ακ.

33

Μπ. να πα-ρα-πο - νιέ-σαι και γί'αυ - τό - ο μη-η συ-υ-λλο-ο - γιέ-ε-σαι

Ακ.

37

Μπ. γλέ-ντα πί - νε κιαν με - θύ-υ-σεις

Ακ.

41

Μπ. ού-ου-τε πιά-α-το-ο μη-ην α - φή - σεις

Ακ.

Θ. Παπαμηνάς

45

Μπ. τιά-κα τσού-κα σπά - στα κά - ντα κο-μμά-α-τια για-α τα ό - ο-μα-α -

Ακ.

48 F# Bm Bm E#dim G#dim

Μπ. ρφα-α σου-ου μά - τια

Ακ.

52 F# Bm E#dim F# Bm

Μπ. η κα -

Ακ.

57

Μπ. ρδιά σου ό - τι θέ - λει θα το κά - α - νω - ω μη-η σε - ε μέ - ε-λλει

Ακ.

61

Μπ. γλέ - ντα πί - νε κιαν με - θύ - υ-σεις

Ακ.

65

Μπ. ού-ου-τε πιά-α-το-ο μη-ην α - φή - σεις

Ακ.

Θ. Παπαμηνάς

69

Μπ. τιά-κα τσού-κα σπά - στα κά - ντα κο-μμά-α-τια για-α τα ό - ο-μα-α -

Ακ.

72 F# Bm Bm E#dim G#dim

Μπ. ρφα-α σου-ου μά - τια

Ακ.

76 F# Bm E#dim F# Bm

Μπ. σ'α-γα -

Ακ.

81

Μπ. πω δε θα σ'α - φή-σω και μα - ζι - ι σου ε-γώ-ω θα - α ζη-η-σω

Ακ.

85

Μπ. γλέ - ντα μέ - θα μη φο - βά - α-σαι

Ακ.

89

Μπ. και-αι δι - κή-η μου-ου πά-α-ντα θα 'σαι

Ακ.

Θ. Παπαμηνάς

93

Μπ. τιά-κα τσού-κα σπά - στα με την καρδιά-α σου να - α χα - ρώ - ω τη-ην

Ακ.

96

Μπ. ε - ε - μο - ο - ρφιά σου

Ακ.

F# Bm Bm E#dim G#dim

100

Μπ.

Ακ.

F# Bm E#dim F# Bm

105

Μπ.

Ακ.

110

Μπ. γλέ - ντα μέ - θα μη φο - βά - α - σαι και - αι δι - κή - η μου - ου

Ακ.

114

Μπ. πά - α - ντα θα 'σαι τιά - κα τσού - κα σπά - στα

Ακ.

Θ. Παπαμηνάς

6

118

Μπ. F# Bm Bm

με την καρδιά-α σου να-α χα - ρεί-εις τη-ην έ - ε-μο-ο-ρφιά σου

Ακ.

122

Μπ. E#dim G#dim F# Bm

Ακ.

126

Μπ. E#dim F# Bm Bm

Ακ.

131

Μπ. E#dim G#dim F# Bm

Ακ.

135

Μπ. E#dim F# Bm

Ακ.

Θ. Παπαμηνάς

Πρόταση διδασκαλίας

Εκπαιδευτικοί στόχοι

- Εισαγωγή του/της μαθητή/τριας στην δεύτερη περίοδο του ρεμπέτικου 1932-1942 και τα πρώτα χρόνια ηχογραφήσεων στην Ελλάδα
- Το έργο του Κώστα Σκαρβέλη, του Γιώργου Κάβουρα και αναφορά σε σημαντικούς εκπροσώπους της εποχής
- Γνωριμία με τα ερμηνευτικά χαρακτηριστικά και την αισθητική της μουσικής επιτέλεσης εκείνης της δεκαετίας
- Επαφή με το δρόμο Νικρίζ, την συμπεριφορά του και την εναρμόνισή του
- Δέκατα έκτα με καθαρή άρθρωση και staccato παίξιμο
- Καλλωπισμοί στην ίδια νότα (με διπλό τονισμό στην πρώτη ή την δεύτερη)
- Οκταβοποίηση της μελωδίας, αφού δεν υπάρχει δεύτερη φωνή

Επίπεδο δυσκολίας προσαρμόζεται

Τάξεις/ηλικία παιδιών όλες

Αρχικά γίνεται ακρόαση μέρους της αυθεντικής εκτέλεσης του τραγουδιού. Ακολουθεί μικρή παρουσίαση και πληροφορίες για την βιογραφία του συνθέτη Κώστα Σκαρβέλη και του τραγουδιστή Γιώργου Κάβουρα από τον διδάσκοντα/ουσα. Γίνεται μια μικρή συζήτηση για το μουσικό ιδίωμα στο οποίο ανήκει το συγκεκριμένο τραγούδι, δηλαδή την δεύτερη περίοδο του ρεμπέτικου τραγουδιού (1932-1942), όταν τα σαντουροβιόλια παραγκωνίστηκαν από το μπουζούκι, καθώς και για το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο (Πετρόπουλος 1979). Επισημαίνονται εκφραστικά χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στη μουσική επιτέλεση εκείνης την εποχή, τεχνικές ιδιαιτερότητες στο τραγούδισμα και στην οργανική ερμηνεία. Τέτοια στοιχεία είναι η επιλογή τονικότητας σε υψηλή περιοχή της φωνητικής έκτασης του/της τραγουδιστή/τριας, η ζωντανή ηχογράφιση (όλοι παίζουν ταυτόχρονα και όχι με την τεχνική overdub), η απουσία μετρονόμου (που συνεπάγεται μεγάλες μεταβολές στο tempo), η μίξη των εντάσεων των οργάνων μέσω της απόστασης από το ένα και μοναδικό μικρόφωνο που υπήρχε, η καλή διαχείριση των δυναμικών στην μουσική επιτέλεση, η ηχογράφιση του ηχητικού υλικού χωρίς τη δυνατότητα πολλών επαναληπτικών λήψεων κα. Στη συνέχεια διατυπώνονται ερωτήσεις και ακολουθεί ενεργητική ακρόαση του κομματιού με επισημάνσεις όπου εντοπίζονται τα παραπάνω στοιχεία.

Σε αυτή τη φάση ο μαθητής/τρια προετοιμάζεται να παίξει, αφού έχει προηγηθεί κούρδισμα και ζέσταμα. Γίνεται παρουσίαση του δρόμου Νικρίζ από τον διδάσκοντα/ουσα σε οικεία τονικότητα (συνήθως από D), προτείνεται δαχτυλοθεσία, εναλλακτικές διαδρομές στην ταστιέρα, εντοπίζονται ομοιότητες και διαφορές με άλλες κλίμακες/τρόπους όπως π.χ. το Φυσικό Μινόρε ή τον Δώριο τρόπο. Ακολουθούν ασκήσεις μέσα στον δρόμο, ώστε να ‘χαρτογραφηθεί’ η ταστιέρα καθώς και παρουσίαση των βασικών συγχορδίων που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν στο κομμάτι. Αφού ο μαθητής/τρια κατακτήσει τα παραπάνω, πραγματοποιείται τρανσπόρτο στην πραγματική τονικότητα (Bm).

Ο διδάσκοντα/ουσα παρουσιάζει την παρτιτούρα της πρώτης ή της δεύτερης φωνής του μπουζουκιού αντίστοιχα. Αφού γίνει έλεγχος για άγνωστους συμβολισμούς στο πεντάγραμμο, ξεκινάει η ανάγνωση του κειμένου σε αργή ταχύτητα με την

καθοδήγηση του δασκάλου (μέτρημα). Οι παρτιτούρες δημιουργήθηκαν από τον γράφοντα με σκοπό να λειτουργήσουν ως ‘οδηγός’ για το κομμάτι, οπότε έχουν απλοϊκή μορφή, χωρίς πολλές λεπτομέρειες και είναι κατάλληλες για όλα τα επίπεδα και τις τάξεις του Μουσικού Σχολείου. Σημειώνεται ότι υπάρχει δυνατότητα επεξεργασίας τους από τους διδάσκοντες/ουσες ή και τους μαθητές/τριες, καθώς και του εμπλουτισμού τους με περισσότερα στοιχεία και λεπτομέρειες, εφόσον αυτό κρίνεται απαραίτητο (αρχεία .xml). Με τον τρόπο αυτό, το επίπεδο δυσκολίας αλλάζει και προσαρμόζεται με ακρίβεια στις δυνατότητες και την εμπειρία του/της κάθε μαθητή/τριας. Επίσης, σε αντιστοιχία με τα παραπάνω, αποφασίζεται και ο αριθμός ωρών (μαθημάτων) που θα αφιερωθούν για την ολοκλήρωση τους.

Οι αριθμοί δακτύλων και των τάστων (ταμπουλατούρα) δεν αναγράφονται, οπότε αποφασίζονται από κοινού, μετά από αιτιολόγηση και αφού γίνει σύγκρισή θέσεων στην ταστιέρα (επιζητώντας ‘οικονομικές θέσεις’). Το παραπάνω αποσκοπεί στο να βοηθήσει τον μαθητή/τρια να αποκτήσει κριτήρια και εργαλεία ώστε να επιλέγει τις θέσεις των χεριών με βάση τη λογική και χωρίς να χρειάζεται να αντλεί συνεχώς πληροφορίες από το πεντάγραμμα. Επίσης η φορά κίνησης της πέννας στο δεξί χέρι προκύπτει εύκολα αν ο/η μαθητής/τρια έχει κατά νου τον γενικό κανόνα ‘κάτω-πάνω πένα’ στις μικρές αξίες (γρήγορες νότες), αξιολογώντας κάθε φορά αν πρέπει να ξεκινήσει με θέση ή άρση. Η παρτιτούρα διδάσκεται ανά τμήμα, εστιάζοντας στη συνεχή ροή της σε αργό tempo χωρίς την εισαγωγή εκφραστικών στοιχείων και καλλωπισμών.

Όταν ο/η μαθητής/τρια είναι σε θέση να αποδώσει το κομμάτι ή μέρος του σε σταθερή ταχύτητα (αργά), ο/η διδάσκοντας/ουσα συνοδεύει με όποιο διαθέσιμο μέσω διαθέτει (μπουζούκι, κιθάρα, πιάνο) ενώ η συνοδεία προσαρμόζεται στις δυνατότητες και το επίπεδο του παιδιού. Στο σημείο αυτό μπορούν να προστεθούν καλλωπισμοί και εκφραστικά στοιχεία, τα οποία ανλήθηκαν από την ακρόαση της αυθεντικής εκτέλεσης και δεν υπάρχουν στο πεντάγραμμα. Εφόσον αυτό το στάδιο ολοκληρωθεί επιτυχώς, ο/η μαθητής/τρια μπορεί να χρησιμοποιήσει τα οπτικοακουστικά βοηθήματα.

Τα αρχεία video προβάλλονται σε υπολογιστή/ταμπλέτα του σχολείου εφόσον διατίθεται, αλλιώς γίνεται αναπόφευκτα χρήση κινητού τηλεφώνου, ως βοηθητικού εργαλείου. Παρουσιάζεται το βίντεο, συγκρίνεται με την πρωτότυπη εκτέλεση και ακολουθεί συζήτηση. Ο/η μαθητής/τρια εξοικειώνεται με το περιβάλλον του ιστότοπου και πειραματίζεται με τις λειτουργίες του online player (μίξη καναλιών, αλλαγή ταχύτητας αναπαραγωγής, πληροφορίες κομματιού). Απομονώνει τα όργανα που επιθυμεί και ‘εξερευνά’ τα μέρη των άλλων οργάνων και φωνών. Κατά τη λειτουργία playalong προσπαθεί να συγχρονιστεί με τα backing tracks έχοντας σε χαμηλή ένταση την μελωδική γραμμή που εκτελεί, ενώ σταδιακά μπορεί να την εξαλείψει. Προσπαθεί να μιμηθεί ακουστικά πλέον την έκφραση και τον χαρακτήρα του τραγουδιού χρησιμοποιώντας τις σωστές τεχνικές (τις υποδεικνύει ο/η δάσκαλος/α) ώστε ο ήχος του να παραπέμπει στην αισθητική και τις υφολογικές ανάγκες τις εποχής.

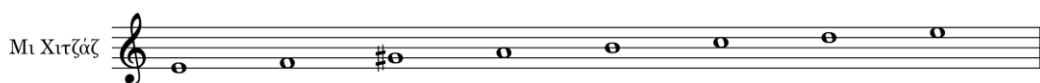
Κατά την μελέτη εκτός σχολείου μπορεί να αφομοιώσει καλύτερα αυτά που έμαθε, να πειραματιστεί μελετώντας από μόνος/η του/της την άλλη φωνή του μπουζουκιού, να χρησιμοποιήσει το βοηθητικό βίντεο για να βεβαιωθεί για την καλή επιλογή θέσης στην

ταστιέρα, να μελετήσει τα μέρη των συνοδευτικών οργάνων εφόσον έχει τα μέσα και την ικανότητα, να τραγουδήσει με την βοήθεια των backing tracks και πολλά άλλα.

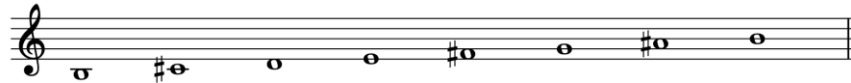
Διδασκαλία τραγουδιού «Στο Τούνεζι στην Μπαρμπαριά»

Πληροφορίες κομματιού/ανάλυση

Το κομμάτι αυτό αποτελεί σύνθεση του Βασίλη Τσιτσάνη και ηχογραφήθηκε το 1953 στην Αμερική (Δίσκος: Odeon GA 7732). Τραγουδούν Άννα Χρυσάφη, Βασίλης Τσιτσάνης, Μαίρη Λίντα ενώ στα φωνητικά διακρίνεται μια ακόμα αντρική φωνή, χωρίς όμως να αναγράφεται το όνομα επίσημα. Τα όργανα που ακούγονται στην αυθεντική εκτέλεση είναι δύο μπουζούκια, κιθάρα, ακορντεόν και πιθανότατα κοντραμπάσο. Ο ρυθμός του κομματιού είναι Μπαγιό (Νησιώτικος), το μέτρο του 2/4 και το tempo του 95bpm στο τέταρτο. Η τονικότητα της πρωτότυπης ηχογράφησης είναι Α Ματζόρε, τονικότητα που επιλέχθηκε και για τις ανάγκες της διδασκαλίας του στο Μουσικό Σχολείο, διότι η έκταση του τραγουδιού συμπίπτει με αυτή των παιδιών που θα το τραγουδήσουν και οι θέσεις των χεριών στα συνοδευτικά όργανα είναι άνετες. Η κλίμακα (δρόμος) στην οποία κινείται η μελωδία αλλάζει κατά τη διάρκεια του, όμως στο μεγαλύτερο μέρος του τραγουδιού ακούγεται Σεγκιάχ (Παγιάτης 1992, 41). Το Σεγκιάχ αποτελείται από ένα πεντάχορδο Ραστ με κινητή δεύτερη βαθμίδα, ενώ η συνέχεια του περιλαμβάνει ένα πεντάχορδο Χιτζάζ (Παγιάτης 1992, 14). Έτσι ο δρόμος Α Σεγκιάχ περιέχει ένα Ε Χιτζάζ (φθόγγοι που συμπίπτουν με Αρμονικό Μινόρε από Am), το οποίο δύναται να αναπτυχθεί στην υψηλή περιοχή. Βάσει των παραπάνω στοιχείων, η πρώτη φράση της εισαγωγής που καταλήγει στο ψηλό Α, κινείται σε πεντάχορδο Μινόρε, ενώ με την καθοδική κίνηση του Σεγκιάχ η μελωδία οδηγείται στο χαμηλό Α με Ματζόρε 'αίσθηση'. Στο κουπλέ το Σεγκιάχ αποτελεί τον κυρίαρχο δρόμο και η μελωδία κινείται μέχρι το C φυσικό, ως κορυφή πάνω από το πεντάχορδο Ε Χιτζάζ.

Σι Αρμονικό Μινόρε

Ως εδώ η μελωδία της φωνής και του μπουζουκιού συνοδεύεται από δεύτερη φωνή (μια τρίτη κάτω), η οποία στη μέση του κουπλέ ανεβαίνει μια οκτάβα. Το ρεφρέν έρχεται με μετατροπία θέτοντας σαν νέα τονικότητα το Bm, πράγμα που επιβεβαιώνεται από την εμφάνιση της πέμπτης της (F#). Η αίσθηση πλέον είναι Bm Αρμονικό Μινόρε, το οποίο μετά από όξυνση (#) της III και V καταλήγει σε E Ματζόρε, συγχορδία κοινή με την δεσπόζουσα V της αρχική τονικότητας. Η εναρμόνιση του τραγουδιού είναι απλή και περιλαμβάνει τις κύριες συγχορδίες του A Σεγκιαχ (A, Dm, E) και του Bm Αρμονικού Μινόρε (Bm, F#). Οι στίχοι του τραγουδιού αναφέρονται στην επικινδυνότητα της θάλασσας, η οποία στερεί αγαπημένα πρόσωπα από τις οικογένειές τους. Το θλιβερό αυτό θεματικό περιεχόμενο έρχεται σε αντίθεση με την ανάλαφρη διάθεση και την ζωντανή/εύθυμη ρυθμική συνοδεία. Η τεχνική αυτή είναι πολύ συνηθισμένη στο λαϊκό τραγούδι, φαίνεται σε πολλά τραγούδια του Β. Τσιτσάνη και προσδίδει τραγικότητα. Τα μέρη του τραγουδιού είναι:

Εισαγωγή (E)	Μέτρα: 1-9, 46-53, 90-97, 134-141
Κουπλέ (K)	Μέτρα: 10-29, 54-73, 98-117
Ρεφρέν (P)	Μέτρα: 30-45, 74-89, 118-133
Δομή	E-K-Π-E-K-Π-E-K-Π-E

Στο Τούνεζι στην Μπαρμπαριά

Β. Τσιτσάνης

$\text{♩} = 95$

Μπουζούκι 1

Μπουζούκι 2

Am Dm

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

E A Am Dm

8

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

α - νά - θε - ε - μα α - νά - α - θε - ε -

12

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

μα - α σε - ε θά - α - λα - α - σά που κά - νει - εις

15

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

ώ που κά - νει - εις ώ - ω - ρε - ες ώ - ω - ω - ρες

19

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

E A Dm

α - νά - θε - μα σε

23

Μπουζ. 1

Ε Α

θά-α-λα-α-σσα που κά-α-νει-εις ώ-ω-ρε-ες ώ-ρε-ς να κλάί - νε χή-η-ρε-ες

Μπουζ. 2

27

Μπουζ. 1

Ε Α

κιο ο-ρφα-α-νά και-αι μά-α-νε-ες αυ-αυ-ρο-ο φό-ρε-ς στο-ο

Μπουζ. 2

30

Μπουζ. 1

Bm F# Bm

Τού-νε-ζι στην Μπαρ-μπα - ριά μας

Μπουζ. 2

Bm F# Bm

34

Μπουζ. 1

Ε Α Bm

έ-πια-σε κα-κο-και ριά στο-ο Τού-νε-ζι στην

Μπουζ. 2

Bm

39

Μπουζ. 1

F# Bm Ε

Μπαρ-μπα - ριά μας έ-πια-σε κα-κο-και-

Μπουζ. 2

F# Bm

44 A Am Dm

Μπουζ. 1
ριά

Μπουζ. 2

48 E A Am Dm

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

52 E A

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

σ'α - γρι - ε - ε - μέ σ'α-γρι-ι - ε - ε -

56 E A

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

μέ - ε - να - α - κύ - υ - μα - α - τα στη μαύ - ρη - η

59 E A

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

α στη μα-αύ-ρη-η α - α-γκα-α-λιά-α - α - α σου

63 E A Dm

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

σ'α - γρι - ε-μέ - να

67 E A

Μπουζ. 1
 κύ-υ-μα-α-τα στη μα-αύ-ρη-η α-α-γκα-α λιά σου του κό-σμου πη-η-ρε-ες

Μπουζ. 2

71 E A Bm

Μπουζ. 1
 τα-α παι-αι-διά και-αι τα-α 'κα-α-νε-ες δι-ι κά σου στο-ο Τού-νε-ζι στην

Μπουζ. 2
 Bm

75 F# Bm E

Μπουζ. 1
 Μπαρ-μπα ριά μας έ-πια-σε κα κο-και-

Μπουζ. 2
 F# Bm

80 A Bm F#

Μπουζ. 1
 ριά στο-ο Τού-νε-ζι στην Μπαρ-μπα-

Μπουζ. 2
 Bm F#

84 Bm E

Μπουζ. 1
 ριά μας έ-πια-σε κα κο-και-

Μπουζ. 2
 Bm

88 A Am Dm

Μπουζ. 1
 ριά

Μπουζ. 2

92 E A Am Dm

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

96 E A

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

α - νά - θε - ε - μα α - νά - α - θε - ε -

100 E A

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

μα - α σε - ε θά - α - λα - α - σοά κα - νέ - να - α δεν κα - νέ - ε - να - α

104 E A

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

δε - εν α - α - φή - η - η - η νείς

108 E A Dm

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

α - νά - θε - μα σε θα - α - λα - α - σοά κα -

112 E A

Μπουζ. 1
 νέ - ε - να - α δε - εν α - α φή - νεις λε - βέ - ντες παί - αι - ρνει - εις

Μπουζ. 2

115 E A

Μπουζ. 1
 διά - α - λε - ε - χτούς και - αι πί - ι - σω - ω δε - εν του - ους δί - νεις στο - ο

Μπουζ. 2

118 Bm F# Bm

Μπουζ. 1
 Τού - νε - ζι στην Μπαρ - μπα - ριά μας

Μπουζ. 2
 Bm F# Bm

122 E A Bm

Μπουζ. 1
 έ - πια - σε κα - κο - και ριά στο - ο Τού - νε - ζι στην

Μπουζ. 2
 Bm

127 F# Bm E

Μπουζ. 1
 Μπαρ - μπα - ριά μας έ - πια - σε κα - κο - και -

Μπουζ. 2
 F# Bm

132

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

A

Am

Dm

ριά

136

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

E

A

Am

Dm

140

Μπουζ. 1

Μπουζ. 2

E

A

Πρόταση διδασκαλίας

Εκπαιδευτικοί στόχοι

- Εισαγωγή του/της μαθητή/τριας στην τρίτη περίοδο του ρεμπέτικου 1942-1952 (στο τέλος της)
- Το έργο του Βασίλη Τσιτσάνη, της Άννας Χρυσάφη, της Μαίρης Λίντα και αναφορά στους σημαντικότερους εκπροσώπους της εποχής
- Γνωριμία με τα ερμηνευτικά χαρακτηριστικά και την αισθητική της μουσικής επιτέλεσης εκείνων των χρόνων
- Επαφή με τους δρόμους Σεγκιάχ/Αρμονικό Μινόρε, την συμπεριφορά και την εναρμόνισή τους
- Παραλλαγή των μελωδικών γραμμών στα μπουζούκια, διαφορές στις εισαγωγές και στις ανταποκρίσεις
- Πρώτη και δεύτερη φωνή στο τραγούδι και τα μπουζούκια

Επίπεδο δυσκολίας προσαρμόζεται

Τάξεις/ηλικία παιδιών όλες

Μετά από κούρδισμα των χορδών και ζέσταμα γίνεται ακρόαση ενός μέρους του κομματιού. Ακολουθεί παρουσίαση των βιογραφιών του Βασίλη Τσιτσάνη, της Άννας Χρυσάφη και της Μαίρης Λίντα. Γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά του μουσικού ιδιώματος στο οποίο ανήκει το κομμάτι, δηλαδή τη μετάβαση από το ρεμπέτικο στο λαϊκό τραγούδι (το κομμάτι ηχογραφήθηκε το 1953, ενώ η τρίτη περίοδος του ρεμπέτικου τραγουδιού αναφέρεται στη δεκαετία 1942-1952) καθώς και στο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Επισημαίνεται η επιρροή και η συνεισφορά του Βασίλη Τσιτσάνη στο λαϊκό τραγούδι και αναλύονται με παραδείγματα αυτά τα στοιχεία. Π.χ. η σύνθεση ενός μπάλου με σολιστικά όργανα τα μπουζούκια, η αντίθεση της εύθυμης μελωδικής γραμμής με το τραγικό στιχουργικό περιεχόμενο, η ελεύθερη ερμηνεία των εισαγωγών και ανταποκρίσεων από τα μπουζούκια, τα οποία δεν συγχρονίζονται απόλυτα και οι παραλλαγές της μελωδίας σε κάθε volta είναι μερικά από τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Καινοτομία για την εποχή αποτελεί το γεγονός ότι τραγουδούν σε διφωνία δύο γυναίκες (Άννα Χρυσάφη-Μαίρη Λίντα). Η χαρακτηριστική φωνή του Βασίλη Τσιτσάνη συμπληρώνει emphaticά το τραγούδι, ενώ η αλλαγή οκτάβας (διάστημα 6^{ης} από πάνω σε εναλλαγή με διάστημα 3^{ης} από κάτω) αποτελεί προσωπικό του γνώρισμα. Η πολυφωνία εμπλουτίζεται με την παρουσία μιας μπάσας αντρικής φωνής στο ρεφρέν η οποία ενισχύει τις καταλήξεις του. Αφού συζητηθούν τα παραπάνω ακολουθεί ενεργητική ακρόαση του κομματιού, με επισημάνσεις και παρατηρήσεις σε πραγματικό χρόνο.

Ο/η διδάσκοντας/ουσα παρουσιάζει την παρτιτούρα και επεξηγεί πιθανές απορίες και προβληματισμούς που ενδέχεται να προκύψουν. Αναλύεται το ρυθμικό μοτίβο (Μπαγιά) και οι παραλλαγές του. Ακολουθεί συζήτηση για τον δρόμο/κλίμακα του κομματιού, ενώ στην προκειμένη περίπτωση η τονικότητα της μεταγραφής συμπίπτει με αυτή της αυθεντικής εκτέλεσης. Η μελωδία αναπτύσσεται σε έκταση μιας οκτάβας και μιας πέμπτης, ενώ η συμπεριφορά του δρόμου έχει αναλυθεί παραπάνω. Στο σημείο αυτό, δίνεται ασκησιολόγιο στο/στην μαθητή/τρια με ρυθμικά μοτίβα εντός της

περιοχής που μελετάται για εξοικείωση με τον δρόμο και τις δαχτυλοθεσίες που θα χρησιμοποιηθούν. Όπως και στο προηγούμενο κομμάτι, η παρτιτούρα έχει απλοϊκή γραφή, με στόχο να γίνει εύκολα η ανάγνωση της μελωδίας και τα εκφραστικά στοιχεία να προστεθούν ακουστικά.

Όταν το κείμενο αποδοθεί με ακρίβεια σε αργό tempo, ακολουθεί συνοδεία από τον/την διδάσκοντα/ουσα και προετοιμασία για την προηχογραφημένη υπόκρουση (backing tracks). Όπως και στο προηγούμενο σχεδιάγραμμα μαθήματος, παρουσιάζεται το ψηφιακό περιβάλλον του ιστότοπου και ακολουθεί εξοικείωση με το menu και τις λειτουργίες του. Ακολουθούν προτάσεις και συμβουλές μελέτης.

Διδασκαλία του οργανικού κομματιού «Μπουζούκι αγάπη μου»

Πληροφορίες κομματιού/ανάλυση

Η οργανική αυτή σύνθεση του Γιώργου Ζαμπέτα ηχογραφήθηκε το 1966, ενώ φαίνεται ότι κυκλοφόρησε το 1970 (Δίσκος Polydor 2906002). Τα όργανα που διακρίνονται είναι τρία μπουζούκια, κλασική κιθάρα, κοντραμπάσο και κρουστά. Ο ρυθμός του είναι Μπαλάντα (σπάνιος ρυθμός για λαϊκό τραγούδι, δείχνει επιρροή από διεθνές ρεπερτόριο) σε εναλλαγή με Χασάπικο, το μέτρο του είναι 4/4 και το tempo 110bpm στο τέταρτο. Η τονικότητα παραμένει Bb Ματζόρε όπως στην αυθεντική εκτέλεση, εφόσον οι δαχτυλοθεσίες στα συνοδευτικά όργανα δεν δημιουργούν δυσκολίες. Η κλίμακα/δρόμος του κομματιού είναι Ματζόρε με κινητές βαθμίδες II, IV και VII (Χουζάμ).

Οι συγχορδίες που εναρμονίζουν τη μελωδία ανήκουν στην Bb Ματζόρε χωρίς να υπάρχει κάποια μετατροπία (Bb, Cm, F, Gm). Αξίζει να σημειωθεί ότι το βασικό μελωδικό θέμα παίζεται με δάχτυλα (χωρίς πένα). Το κομμάτι αποτελείται από τέσσερα μουσικά θέματα, που εμφανίζονται με την παρακάτω σειρά:

Θέμα Α	Μέτρα: 1-10, 27-34, 61-77
Θέμα Β	Μέτρα: 11-26
Θέμα Γ	Μέτρα: 35-44, 53-60
Θέμα Δ	Μέτρα: 45-52
Δομή	A-B-A-Γ-Δ-Γ-A-A

Μπουζούκι αγάπη μου

Γιώργος Ζαμπέτας

$\text{♩} = 110$
B \flat F B \flat

μπουζούκι 1

μπουζούκι 2

7 F B \flat F

μπουζ. 1

μπουζ. 2

14 B \flat F B \flat F B \flat F

μπουζ. 1

μπουζ. 2

26 B \flat F B \flat

μπουζ. 1

μπουζ. 2

31 F B \flat

μπουζ. 1

μπουζ. 2

Θέμης Πατομινάς

36 Cm₃ F B \flat ₃ Gm Cm₃

μπουζ. 1

μπουζ. 2

39 F B \flat B \flat Cm₃ F B \flat ₃

μπουζ. 1

μπουζ. 2

42 Gm Cm₃ F B \flat #

μπουζ. 1

μπουζ. 2

47 F B \flat F

μπουζ. 1

μπουζ. 2

52 B \flat F B \flat Cm₃ F B \flat ₃ Gm Cm₃

μπουζ. 1

μπουζ. 2

56 F B \flat Cm₃ F B \flat ₃

μουζ. 1

μουζ. 2

59 Gm Cm₃ F B \flat F

μουζ. 1

μουζ. 2

63 B \flat F

μουζ. 1

μουζ. 2

68 B \flat F B \flat

μουζ. 1

μουζ. 2

73 F B \flat

μουζ. 1

μουζ. 2

Πρόταση διδασκαλίας

Εκπαιδευτικοί στόχοι

- Εισαγωγή του/της μαθητή/τριας στην εποχή του ‘μεταλλαγμένου’ λαϊκού τραγουδιού (όρος που περιγράφει την δύση του καθαρού λαϊκού τραγουδιού και την μετάβαση στο έντεχνο)
- Το έργο του Γιώργου Ζαμπέτα και των σημαντικότερων εκπροσώπων της εποχής, η επιρροή των εταιριών, του κινηματογράφου και της τεχνολογίας (πρώτες πολυκάναλες ηχογραφήσεις)
- Γνωριμία με τα ερμηνευτικά χαρακτηριστικά και την αισθητική της μουσικής επιτέλεσης εκείνων των χρόνων
- Επαφή με τους δρόμους Ματζόρε/Ραστ/Χουζάμ, την συμπεριφορά και την εναρμόνιση τους
- Ερμηνευτικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται: επιρροή από διεθνές ρεπερτόριο, primo/secondo μπουζούκια, παίξιμο με δάχτυλα, μεταφορά από τετράχορδο μπουζούκι

Επίπεδο δυσκολίας προσαρμόζεται

Τάξεις/ηλικία παιδιών όλες

Πραγματοποιείται ακρόαση μέρους του κομματιού. Ακολουθεί πληροφοριακό υλικό για το λαϊκό τραγούδι, την εποχή που πραγματοποιήθηκε η ηχογράφηση (1966) και το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Αναφέρονται οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι της εποχής και η συζήτηση επικεντρώνεται στον Γιώργο Ζαμπέτα. Γίνεται κουβέντα για τη ζωή και το έργο του, αφού προηγηθεί ανάγνωση της βιογραφίας του. Η γνώση των στοιχείων αυτών, βοηθάει στην βαθύτερη κατανόηση της ίδιας της μουσικής, του ύφους της εποχής αλλά και της συνολικής αισθητικής προσέγγισης γύρω από τα παραπάνω.

Ο/η διδάσκοντας/ουσα μιλάει για την μετάβαση από το τρίχορδο στο τετράχορδο μπουζούκι, επισημαίνοντας τις διαφορές τους. Μερικά παραδείγματα που διακρίνουν το τετράχορδο μπουζούκι είναι η χαμηλότερη τάση χορδής (μικρότερο μήκος ελεύθερης χορδής), η παρουσία τετράφωνων συγχορδιών, οι μελωδικές γραμμές με μεγάλη έκταση και άλματα (αφού η κάθετη κίνηση το επιτρέπει), ο πιο μπάσος ήχος λόγω του μεγαλύτερου αντηχείου. Με την ολοκλήρωση της παρουσίασης και αφού διατυπωθούν τυχόν ερωτήματα από τον/την μαθητή/τρια, πραγματοποιείται ενεργητική ακρόαση της αυθεντικής εκτέλεσης και εντοπισμός των στοιχείων που συζητήθηκαν σε πραγματικό χρόνο.

Μετά από κούρδισμα και ζέσταμα, το παιδί παραλαμβάνει την παρτιτούρα του οργανικού κομματιού και γίνεται έλεγχος για άγνωστα στοιχεία στο πεντάγραμμα. Η τονικότητα της μεταγραφής παραμένει ίδια με την πρωτότυπη εκτέλεση, διατηρώντας άνετη δαχτυλοθεσία στα σολιστικά αλλά και συνοδευτικά όργανα. Ο/η μαθητής/τρια εξασκείται στην υπό μελέτη κλίμακα (Bb), ενώ παράλληλα επισημαίνεται η ιδιαιτερότητα/συμπεριφορά του δρόμου Χουζάμ (κινητές βαθμίδες/έλξεις). Προτείνεται ιδανική θέση των χεριών και ακολουθούν ασκήσεις για καθαρή άρθρωση των χαρακτηριστικών καλλωπισμών που διακρίνονται στην τεχνική του Γιώργου Ζαμπέτα.

Η ανάγνωση της παρτιτούρας ξεκινάει σε αργό tempo με καθοδήγηση και όταν η ροή της είναι ομαλή, ο/η διδάσκοντας/ουσα συνοδεύει με όποιο διαθέσιμο μέσο υπάρχει. Στο σημείο αυτό, μπορεί να γίνει χρήση των βοηθητικών βίντεο. Ο/η μαθητής/τρια αποκτά πρόσβαση στον ιστότοπο www.bouzoukey.gr, εξοικειώνεται με το περιβάλλον και τις λειτουργίες του. Πειραματίζεται με τις εντάσεις των backing tracks, την ταχύτητα αναπαραγωγής και άλλα.

Κεφάλαιο τέταρτο

Παρουσίαση και εφαρμογή στο Μουσικό Σχολείο

Καβάλας

Ως καθηγητής τρίχορδου μπουζουκιού στο συγκεκριμένο σχολείο, είχα την ευκαιρία να παρουσιάσω άτυπα (πριν αναρτηθεί στο διαδίκτυο) στους μαθητές και στις μαθήτριες το οπτικοακουστικό υλικό που δημιουργήθηκε, καθώς και την ιδέα του ιστότοπου ως μέσο διδασκαλίας. Η ιδέα ενθουσίασε τα παιδιά, τα οποία μετά από παρουσίαση του μενού και των λειτουργιών του, κλήθηκαν να περιηγηθούν σε αυτό. Οι λόγοι που οδήγησαν στην αποδοχή του, είναι ότι ο τρόπος αυτός φέρνει το μάθημα του ατομικού οργάνου, στο οικείο πλέον περιβάλλον του κινητού τηλεφώνου / tablet / ηλεκτρονικού υπολογιστή τους. Σχεδόν όλα τα παιδιά διαθέτουν πρόσβαση στο διαδίκτυο αρκετές ώρες της ημέρας μέσω των συσκευών τους, με αποτέλεσμα να μπορούν να εκμεταλλευτούν τις ελεύθερες ώρες τους, χωρίς να χρειάζεται να έχουν κάποιο βιβλίο ή φωτοαντίγραφο με παρτιτούρες μαζί τους. Επίσης, εάν μεσολαβήσει μεγάλο χρονικό διάστημα από την παράδοση του μαθήματος, οι μαθητές/τριες δυσκολεύονται να εξασκηθούν μόνο με την βοήθεια της παρτιτούρας. Έτσι, τις συμπληρωματικές πληροφορίες που χρειάζονται, μπορούν να τις αποκομίσουν από τα βοηθητικά βίντεο, όπου φαίνονται οι θέσεις των χεριών, η φορά της πέννας, οι καλλωπισμοί και άλλα. Ακόμα, η αναπαραγωγή του κομματιού μαζί με τα συνοδευτικά όργανα αποτελεί επιπλέον κίνητρο για τα παιδιά, αφού προσπαθούν να το μελετήσουν, ώστε να το αποδώσουν σωστά και να ακουστεί ολοκληρωμένο (μελωδία και αρμονία), πράγμα ανέφικτο κατά την ατομική εξάσκηση στο σπίτι. Η συνδυαστική αυτή μέθοδος, βοήθησε τα παιδιά που είναι περισσότερο εξοικειωμένα με την ανάγνωση του πενταγράμμου να εστιάσουν στην ηχητική πληροφορία και εκείνα που παίζουν εξ ακοής, να μπορούν να παρακολουθούν τη ροή της παρτιτούρας.

Ακόμα, συζητήθηκε ότι η ύλη του οργάνου δεν είναι προκαθορισμένη μέσα από κάποια Υπουργική Απόφαση, αλλά προκύπτει από τις δυνατότητες τους, τις προτιμήσεις τους αλλά και εξωγενείς παράγοντες όπως π.χ. τις θεματικές ενότητες των εκδηλώσεων στις οποίες συμμετέχει το σχολείο. Η άποψη τους για το γεγονός αυτό είναι θετική, διότι το μάθημα προσαρμόζεται στο επίπεδο τους, στο βαθμό ενασχόλησης τους με την μουσική και στους προσωπικούς τους στόχους, ενώ παράλληλα νιώθουν ικανοποίηση επειδή συμμετέχουν στην επιλογή του ρεπερτορίου σε συνεννόηση με τον/την διδάσκοντα/ουσα. Επίσης, κάποιες φορές με την βοήθεια των καθηγητών/τριών υλοποιούνται ιδέες προερχόμενες από τα ίδια παιδιά με αποτέλεσμα το μάθημα να αποτελεί εξ ολοκλήρου δική τους πρόταση.

Σύνοψη και συμπεράσματα

Στο σημείο αυτό, θα ήταν χρήσιμο να γίνει μια αποτίμηση των ζητημάτων που τέθηκαν κατά τη συγγραφή της παρούσης εργασίας. Αρχικά, η απουσία ύλης ατομικού οργάνου για το τρίχορδο μπουζούκι στα Μουσικά Σχολεία, παρουσιάστηκε από τον γράφοντα ως μειονέκτημα και παράλειψη. Όμως, ο χαρακτήρας του οργάνου και το ερμηνευτικό πλαίσιο στο οποίο συναντάται, αφήνουν τελικά περιθώριο προσωποποιημένης διδασκαλίας και προσέγγισης. Βέβαια, σύμφωνα με ένα ευρέως αποδεκτό ρεπερτοριακό πλαίσιο, σύμφωνα με το οποίο π.χ. οι στίχοι των τραγουδιών οφείλουν να ταιριάζουν θεματικά στο σχολικό περιβάλλον, τα κομμάτια που επιλέγονται οφείλουν να έχουν αντικειμενική αισθητική αξία και άλλα.

Κατά την προσωπική μου άποψη, η διδασκαλία οφείλει να εστιάζεται στις τρεις περιόδους του ρεμπέτικου, στη διάρκεια των οποίων δημιουργήθηκαν οι βάσεις και οι ερμηνευτικές σχολές του οργάνου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το ρεπερτόριο δεν πρέπει να περιλαμβάνει νεότερα κομμάτια. Έτσι, ο/η μαθητής/τρια έρχεται σε επαφή με τις πρώτες ηχογραφήσεις του οργάνου και μπορεί να αντιληφθεί την πορεία και την εξέλιξη του. Ακόμα, συναντά διαφορετικές τεχνικές και στυλ παιξίματος, εμπλουτίζοντας την ερμηνευτική του 'εργαλειοθήκη'. Η γνωριμία με όλο το εύρος του ερμηνευτικού φάσματος του μπουζουκιού είναι μείζονας σημασίας, διότι βοηθά στην μουσική καλλιέργεια του/της μαθητή/τριας και στην διαμόρφωση των αισθητικών του κριτηρίων. Σύμφωνα με την άποψη του γράφοντα, τα παραπάνω είναι από τα σημαντικότερα οφέλη της ενασχόλησης με τη μουσική και αυτά πρέπει να επιδιώκει η μουσική διδασκαλία. Συμπερασματικά, το μάθημα ατομικού οργάνου είναι ανεπαρκές όταν περιλαμβάνει αποκλειστικά την εκμάθηση κομματιών. Στοιχεία που εμπλουτίζουν ουσιαστικά την μουσική εκπαίδευση είναι η γνωριμία με το πλαίσιο του κάθε μουσικού ιδιώματος, μέσα από ιστορικές πληροφορίες και αναφορές, η παρακίνηση στην ατομική αναζήτηση και εξερεύνηση του, η συμμετοχή σε επίσημα και όχι μουσικά σύνολα, η σύσταση 'μουσικής παρέας' που ψάχνει και συζητά, η ενθάρρυνση κάθε καλλιτεχνικής προσπάθειας από το σχολείο και άλλα. Έτσι, η συγκέντρωση του υλικού σε μία ιστοσελίδα παρέχει ευκολία πρόσβασης, ενώ παράλληλα προκαλεί το ενδιαφέρον και την περιέργεια του χρήστη, προσφέροντας διαφορετικές διόδους σε αυτό με ποικίλους τρόπους. Η λίστα κομματιών, οι διαθέσιμες βιογραφίες των καλλιτεχνών, οι λίστες με τα προτεινόμενα βιβλία / άρθρα / μεθόδους διδασκαλίας, οι κινηματογραφικές ταινίες/ντοκιμαντέρ και οι συνεντεύξεις καλλιτεχνών μπορούν να αποτελέσουν εφελκύσματα μουσικής εξερεύνησης.

Σε αυτά τα στοιχεία, βασίστηκε η ιδέα της δημιουργίας 'δεξαμενής' εκπαιδευτικού υλικού. Προσωπική φιλοδοξία του γράφοντος, είναι να ανακαλύψουν οι μαθητές/τριες την ομορφιά και την καλλιτεχνική αξία του ρεμπέτικου/λαϊκού τραγουδιού με την βοήθεια του ιστότοπου και πιο συγκεκριμένα, να επιλέξουν μόνοι/ες τους τον τρόπο και τον βαθμό που θέλουν και μπορούν να ασχοληθούν με αυτό το μουσικό είδος.

Όσων αφορά στα κομμάτια που επιλέχθηκαν, στην καταγραφή τους σε παρτιτούρες και στην ηχογράφηση / βιντεοσκόπηση τους, το σκεπτικό που ακολουθήθηκε ήταν συγκεκριμένο. Έγινε απόπειρα συνδυασμού της αυθεντικής εκτέλεσης, μαζί με κάποιες

μικρές προσθήκες νεωτεριστικών στοιχείων στον τρόπο ερμηνείας, που έχουν επικρατήσει με τα χρόνια, χωρίς να χρωματίζονται από το προσωπικό ερμηνευτικό ύφος του γράφοντα. Επίσης, δεν συμπεριλαμβάνονται οδηγίες για τις θέσεις των χεριών, προτεινόμενοι αριθμοί δαχτύλων, φορά της πένας, δυναμικές, καλλωπισμοί και άλλα εκτελεστικά και εκφραστικά στοιχεία. Αυτή η ουδέτερη προσέγγιση στην καταγραφή, αποσκοπεί στην προσωποποιημένη χρήση του υλικού από μαθητές/τριες αλλά και καθηγητές/τριες, στην προσαρμογή του ανάλογα με την κατάσταση, το επίπεδο, την ηλικία και άλλα.

Τέλος, αναφέρονται κάποια από τα προβλήματα και τις δυσκολίες που παρουσιάστηκαν, κατά την δημιουργία του ιστότοπου. Ο server που χρησιμοποιείται για το bouzoukey.gr είναι σε κοινή χρήση με άλλες ιστοσελίδες, με αποτέλεσμα να λειτουργεί ομαλά, μόνο όταν οι χρήστες είναι λίγοι. Σε περίπτωση που ο αριθμός των επισκεπτών αυξηθεί μελλοντικά, θα χρειαστεί ένας νέος server για αποκλειστική χρήση. Επίσης, η ποιότητα των video έπεσε από 1080x1920 pixels σε 780x1280 pixels, ώστε να λειτουργεί το player χωρίς προβλήματα. Για τον ίδιο λόγο, τα audio αρχεία που χρησιμοποιούνται είναι .mp3 και όχι .wav. Επίσης, η αυξομείωση της ταχύτητας αναπαραγωγής, γίνεται προσωρινά με αλλαγή της ταχύτητας δειγματοληψίας (bitrate), επηρεάζοντας το τονικό ύψος του κομματιού. Το πρόβλημα αυτό, θα λυθεί μελλοντικά με την εισαγωγή ενός plugin προγράμματος, το οποίο θα επαναφέρει τον ήχο στην πραγματική τονικότητα, αφού πρώτα θα έχει προσδιοριστεί η τονική απόκλιση. Ακόμα, η λειτουργία loop με εισαγωγή markers απορρίφθηκε προσωρινά μετά από δοκιμές, διότι η λειτουργία της με βάση το χρόνο της γραμμής αναπαραγωγής, δημιουργούσε προβλήματα συγχρονισμού. Κάτι τέτοιο θα είναι εφικτό αργότερα, αφού πρώτα εισαχθούν οι αριθμοί των μέτρων, ώστε να γίνει χρήση κάποιου 'ρολογιού', το οποίο θα είναι σε θέση να συγχρονίζει τη συγκεκριμένη λειτουργία.

Μελλοντικές Επεκτάσεις

Έχει ήδη γίνει πρόταση από τον γράφοντα για απόπειρα σύστασης ομάδας, ώστε να γίνει καταμερισμός των εργασιών που απαιτούνται. Με τον τρόπο αυτό, το υλικό θα αυξάνεται με ταχύτερους ρυθμούς, ενώ παράλληλα η προσθήκη ατόμων με εξειδίκευση σε διαφορετικά πεδία θα βελτιώσει την ποιότητα του εγχειρήματος και θα αναδυθούν νέες ιδέες. Ακόμα, είναι πιθανόν να λειτουργήσει μελλοντικά ως εκπαιδευτική πλατφόρμα, στην οποία θα διατίθενται μαθήματα ασύγχρονης εκπαίδευσης σε μορφή βίντεο αλλά και τηλεκπαίδευσης με συνεργαζόμενους καθηγητές/τριες. Τέλος, τα κομμάτια που παρουσιάζονται στα εκπαιδευτικά βίντεο του www.bouzoukey.gr μετά από την απαραίτητη επεξεργασία (μίξι- mastering), μπορούν να κυκλοφορήσουν σε cd/mp3, σαν συλλογές ρεμπέτικων/λαϊκών επανεκτελέσεων, διαθέσιμα για μελέτη ή και για ακρόαση.

Επίλογος

Η συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αποτέλεσε σημαντικό κίνητρο ανασκόπησης της διδακτικής αλλά και ερμηνευτικής μου πορείας. Με στόχο την ανάγκη βελτίωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, εντοπίστηκαν, συγκρίθηκαν, εξελίχθηκαν και απορρίφθηκαν διάφορες πρακτικές που ακολουθούνταν μέχρι τώρα από τους/τις καθηγητές/τριες μουζουκιού. Θυμήθηκα την δική μου μαθητική εμπειρία και την συνέκρινα με αυτές των μαθητών/τριών μου, προσπαθώντας να υιοθετήσω τα καλά στοιχεία και να αποβάλω τα υπόλοιπα. Η διαδικασία αυτή, με ανάγκασε να δω το ατομικό μάθημα οργάνου από τη σκοπιά του μαθητή στο Μουσικό Σχολείο και να προσπαθήσω να εστιάσω στα πλεονεκτήματα και όχι στις ελλείψεις. Έγινε, προσπάθεια ουσιαστικής χρήσης της τεχνολογίας με στόχο την πληρέστερη κατανόηση της μουσικής με πολύπλευρη προσέγγιση. Κατά την βιβλιογραφική επισκόπηση, ήρθα σε επαφή με αξιόλογα βιβλία, άρθρα και διατριβές που επηρέασαν θετικά τον τρόπο που διδάσκω. Επίσης, η δημιουργία ιστοσελίδας με έφερε σε επαφή με πολύ ενδιαφέροντα πεδία όπως αυτό της πληροφορικής και του διαδικτύου. Τέλος, η καταγραφή των κομματιών, η ηχογράφηση και η βιντεοσκόπηση τους μου έδωσαν επιπλέον κίνητρο ενασχόλησης με το μουζούκι, αλλά και με το αντικείμενο της μουσικής τεχνολογίας και ακουστικής που τα τελευταία χρόνια είχα παραμερίσει.

Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ανωγειανάκης, Φοίβος. 1991. *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*. Αθήνα: “Μέλισσα”.
- Βαμβακάρης, Μάρκος. 1978. *Αυτοβιογραφία*. Επιμέλεια: Αγγέλα Βέλλου Καϊλ. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Βούλγαρης, Ευγένιος, Βασίλης Βανταράκης. 2006. *Το αστικό λαϊκό τραγούδι στην Ελλάδα του Μεσοπόλεμου: Σμυρναίικα και πειραιώτικα τραγούδια 1922-1940*. Αθήνα: Εκδόσεις του Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής ΤΕΙ Ηπείρου/ Fagotto.
- Ζαρκαδάκης, Γιώργος. 1997. *Γιάννης Παπαϊωάννου: Μύθος Ρεμπέτικος*. Αθήνα: Τεγόπουλος, Μανιατέας.
- Κουμαρτζής, Ι. Αναστάσιος. 2012. *A.N.E.M.O.: Αχλαδόσχημα Νυκτά Έγχορδα Μουσικά Όργανα (οργανοποιία)*. Θεσσαλονίκη: i Write.
- Κουνάδης, Παναγιώτης. 2010. *Τα Ρεμπέτικα, ένα ταξίδι στο λαϊκό τραγούδι των Ελλήνων*. Αθήνα: Alter-ego.
- Κουρούσης, Σταύρος. 2013. *Από τον ταμπουρά στο μπουζούκι: Η ιστορία και η εξέλιξη του μπουζουκιού και οι πρώτες ηχογραφήσεις του (1917-1932)*. Αθήνα: Orpheum phonograph.
- Κουτσοθανάσης, Βασίλης. 1989. *Λαϊκοί δρόμοι και αυτοσχεδιασμοί*. Αθήνα: Κουτσοθανάσης.
- Κριωνάς, Γιώργος. 2003. *Μέθοδος για τρίχορδο μπουζούκι, μπαγλαμά, τζουρά*. Γλυφάδα, Αθήνα: Arco.
- Κωσταντινίδου, Μαρία. 1994. *Κοινωνιολογική Ιστορία του Ρεμπέτικου*. Αθήνα: Σέλας.
- Μακροπούλου, Έφη, Δημήτρης Βαρελάς. 2009. *Plug and play: Οι νέες τεχνολογίες στο μάθημα της Μουσικής*. Αθήνα: Fagotto.
- Μιχαλάκης, Μανώλης. 2015. *Λαϊκοί συνδυασμοί και ταξίμια*. Αθήνα: Φίλιππος Νάκας.
- Μουσταΐρας, Γιώργος. 1996. *Μπουζούκι μου διπλόχορδο... το μπουζούκι, η ιστορία και τα μυστικά του*. Άργος: Κυρομάνος.

- Νικολόπουλος, Χρήστος. 2013. *Δρόμοι της Ελληνικής Λαϊκής Μουσικής*. Αθήνα: Φίλιππος Νάκας.
- Παγιάτης, Χαράλαμπος. 1992. *Λαϊκοί δρόμοι*. Αθήνα: Fagotto.
- Παπαδημητρίου, Δημήτρης. 2016. *Εκμάθηση των δρόμων σε όλη την ταστιέρα*. Αθήνα: Εκδόσεις Μένανδρος.
- Παφρανίδης, Παύλος. 2020. *Το τρίχορδο μπουζούκι 1*. Αθήνα: Fagottobooks.
- Πετρόπουλος, Ηλίας. 1979. *Ρεμπέτικα τραγούδια*. Αθήνα: Κέδρος.
- Στάμου, Λελούδα. 2012. *Μια ανθρωπιστική προσέγγιση στη διδασκαλία της μουσικής. Η Φιλοσοφία και η Πράξη της ΜΕΘΟΔΟΥ SUZUKI*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Διπλωματικές εργασίες και διδακτορικές διατριβές

- Γεδίκης, Κωνσταντίνος. 2019. «Ο αυτοσχεδιασμός στο μπουζούκι». Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης. <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/26201>
- Διονυσίου, Ζωή. 2002. «Χρήση και λειτουργία της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής στα μουσικά σχολεία της Ελλάδας». Διδακτορική διατριβή, University of London. Institute of Education. Music and Drama. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/45504>
- Καραμφίλης, Γιώργος. 2018. «Παρουσίαση, ανάλυση και κριτικός σχολιασμός τριών μεθόδων μπουζουκιού που έχουν δομή μαθημάτων που κυκλοφορούν στο εμπόριο». Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης. <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/22106>
- Λάιος, Αθανάσιος. 2010. «Πολυμέσα και εθνομουσικολογία: ανάπτυξη εργαλείων διαχείρισης μουσικών όρων για την ανάδειξη στοιχείων της ινδικής κλασικής μουσικής». Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών. <http://ikee.lib.auth.gr/record/123627?ln=el>
- Μαλάμης, Μιχαήλ. 2022. «Η διδασκαλία της ηλεκτρικής κιθάρας σύμφωνα με βασικές αρχές της νευροδιδακτικής της μουσικής. Βιβλιογραφική επισκόπηση και διδακτικές προτάσεις». Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,

Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης.
<https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/27731>

Παπουτσή, Άννα. 2020. «Άτυπες μορφές μάθησης και ελεύθερος μουσικός αυτοσχεδιασμός. επαναπροσδιορίζοντας την έννοια της μουσικής δραστηριότητας στην Ελλάδα μέσα από περιπτώσεις αυτοσχεδιαστών χωρίς επίσημη μουσική εκπαίδευση». Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Μουσικών Σπουδών.
<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/48247>

Πετρινιώτης, Ευάγγελος. 2017. «Μ.Βαμβακάρης, Α.Δελιάς και Γ.Μπάτης: το προπολεμικό τους έργο». Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης.
<https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/21723>

Πουλοπούλου, Τρισεύγην. 2022. «Η ιδέα της ίδρυσης των Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα και ο εμπνευστής της Στέφανος Βασιλειάδης (1933-2004): η περίπτωση του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας (1993 έως σήμερα)». Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών.
<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/52138>

Σαραγατσής, Ευάγγελος. 2017. «Το μουζούκι στα μουσικά σχολεία της Ελλάδας και η ελληνικότητά του: Το Ζειμπέκικο της Ευδοκίας, μια μελέτη περίπτωσης». Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Τμήμα Νηπιαγωγών.
<https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/1241>

Σιμητσάκος, Νικόλαος. 2022. «Κανονάκι: μέθοδοι εκμάθησης και διδακτικές προσεγγίσεις στις εκπαιδευτικές μονάδες στην Ελλάδα». Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης.
<https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/27177>

Ιστοσελίδες

- «ΦΕΚ 3345/2.9.1988». Προσπελάστηκε στις 30 Δεκεμβρίου 2022.
<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/594514/yp.-apofasi-3345-1988>
- «ΦΕΚ 649/Β/7.9.1988». Προσπελάστηκε στις 25 Δεκεμβρίου 2022.
<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/594514/yp.-apofasi-3345-1988>
- «ΦΕΚ Β 878 21 ΥΑ 20923 Δ2 23/02/21, Λειτουργία μουσικών σχολείων». Προσπελάστηκε στις 21 Δεκεμβρίου 2022.
<https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2020/%CE%A6%CE%95%CE%9A%CE%92%20878%2021%CE%A5%CE%91%2020923%CE%942%2023%2021%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%A4%CE%9F%CE%A5%CE%A1%CE%93%CE%99%CE%91%CE%9C%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%9A%CE%A9%CE%9D%CE%A3%CE%A7%CE%9F%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%A9%CE%9D.pdf>
- «ΦΕΚ Β 1304/2009». Προσπελάστηκε στις 30 Δεκεμβρίου 2022.
http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wEilCErm5tbxndtvSoClrL8t41p22kte0FzJlAILKFuJInJ4897uHrMts-zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej56Mmc8Qdb8ZfRjqZnsIAdk8Lv_e6czmhEembNmZCMxLMtYnlLndkncbYea4KMZAxNE0FBIHnb9OSdpjUZx_5C0hk
- «ΦΕΚ Β 1371 27/04/18, Λειτουργία μουσικών σχολείων». Προσπελάστηκε στις 16 Δεκεμβρίου 2022.
<https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/27-04-18%CE%A6%CE%95%CE%9A%CE%92%201371%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%A4%CE%9F%CE%A5%CE%A1%CE%93%CE%99%CE%91%CE%9C%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%9A%CE%A9%CE%9D%CE%A3%CE%A7%CE%9F%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%A9%CE%9D.pdf>
- «ΦΕΚ 1356-2015, Αναθέσεις μαθημάτων στα μουσικά σχολεία». Προσπελάστηκε στις 19 Δεκεμβρίου 2022.
<https://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-1356-2015-anatheseis-mathimatwn-sta-mousika-sxoleia.pdf>
- «ΦΕΚ 649/Β/7.9.1988, αριθμός φύλλου 3345, 2/9/1988, Ίδρυση και λειτουργία μουσικών σχολείων». Προσπελάστηκε στις 30 Δεκεμβρίου 2022.
<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/594514/yp.-apofasi-3345-1988>

«ΦΕΚ Β 1304/2009, αριθμός φύλλου 2858, 28/12/2015, Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία (Γυμνάσια)». Προσπελάστηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2022.http://www.et.gr/idocsnpf/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wE4q6ggiv8WTXdvSoClrL8IhofRqrFbnXuFUDqazHcNeJInJ48_97uHrMts-zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej56Mmc8Qdb8ZfRjQZnsIAdk8Lv_e6czmhEembNmZCMxLMtXHA-9qvZ1UWZVXme9p4ONqDI-OTpeD984kai4kacXW

«ΦΕΚ 1356-2015, αριθμός φύλλου 1356, 3/8/2015, Αναθέσεις μαθημάτων Μουσικού Γυμνασίου και Γενικού Μουσικού Λυκείου στους εκπαιδευτικούς γενικής παιδείας των Μουσικών Σχολείων και ρύθμιση θεμάτων απόδοσης μουσικών ειδικεύσεων σε εκπαιδευτικούς κλάδου Μουσικής της Γενικής Α/θμιας και Β/μιας Εκπαίδευσης καθώς και σε εκπαιδευτικούς των Μουσικών Σχολείων». Προσπελάστηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2022. <https://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-1356-2015-anatheseis-mathimatwn-sta-mousika-sxoleia.pdf>

«ΦΕΚ Β 1371/2018, αριθμός φύλλου 1371, 24/4/2018, Λειτουργία Μουσικών Σχολείων». Προσπελάστηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2022. <https://edu.klimaka.gr/nomothesia/fek/2393-fek-1371-2018-moysiko-sxoleio>

«ΦΕΚ Β 878 21 ΥΑ 20923 Δ2 23/02/21, Λειτουργία Μουσικών Σχολείων». Προσπελάστηκε στις 30 Δεκεμβρίου 2022. <https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2020/%CE%A6%CE%95%CE%9A%CE%92%CE%92%CE%878%CE%21%CE%A5%CE%91%CE%20923%CE%942%CE%23%CE%02%CE%21%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%A4%CE%9F%CE%A5%CE%A1%CE%93%CE%99%CE%91%CE%9C%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%9A%CE%A9%CE%9D%CE%A3%CE%A7%CE%9F%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%A9%CE%9D.pdf>

«ΦΕΚ 658/1998, αριθμός φύλλου 658, 1/7/1998». Προσπελάστηκε στις 28 Δεκεμβρίου 2022. <http://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-658-1998-leitourgia-mousika-sxoleia-klimaka.pdf>

«ΦΕΚ 2279/2008, αριθμός φύλλου 2279, 10/11/2008». Προσπελάστηκε στις 29 Δεκεμβρίου 2022. http://sylap-tpm.webs.com/Nomothesia/2279_2008.pdf

«ΦΕΚ 1012/2011, αριθμός φύλλου 1012, 26/05/2011». Προσπελάστηκε στις 30 Δεκεμβρίου 2022. <http://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-1012-2011-leitourgia-mousikwn-scholeiwn-klimaka.pdf>

«ΦΕΚ 2478/2011, αριθμός φύλλου 2478, 4/11/2011». Προσπελάστηκε στις 25 Δεκεμβρίου 2022. <http://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-2478-2011-leitourgia-mousika-scholeia-klimaka.pdf>

«ΦΕΚ 1817/2015, αριθμός φύλλου 1817, 21/8/2015». Προσπελάστηκε στις 27 Δεκεμβρίου 2022. <http://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-1817-2015-wrologio-programma-mousiko-sxoleio.pdf>

«ΦΕΚ 2182/2016, αριθμός φύλλου 2182, 14/7/2016». Προσπελάστηκε στις 30 Δεκεμβρίου 2022. <http://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-2182-2016-proypotheseis-tmhmata-prosanatolismou-epiloghs-lykeio.pdf>

«Βαγγέλης Τρίγκας». Προσπελάστηκε στις 26 Δεκεμβρίου 2022. <https://www.trigas.gr/mathimata/>

«Redu». Προσπελάστηκε στις 5 Ιουνίου 2023. <http://redu.music.uoi.gr/>

«bouzoukigr.com». Προσπελάστηκε στις 25 Δεκεμβρίου 2022. <https://www.bouzoukigr.com/>

«bouzoukispaces.com». Προσπελάστηκε στις 25 Δεκεμβρίου 2022. <https://bouzoukispaces.com/greek-custom-backing-tracks/>

«bouzoukigreek.com». Προσπελάστηκε στις 25 Δεκεμβρίου 2022. <https://bouzoukigreek.com/?p=4402>

«Πίνακας Μουσικών Σχολείων». Προσπελάστηκε στις 25 Δεκεμβρίου 2022. <https://www.minedu.gov.gr/mousika-sxoleia/pinakas-sxoleiwn-ms>

Παράρτημα

Στοιχεία καταχωρημένων κομματιών

Τίτλος κομματιού	Μην παραπονιέσαι	Στο Τούνεζι στην Μπαρμπαριά	Μπουζούκι αγάπη μου
Έτος ηχογράφησης/δίσκος	1937, Parlophone B. 21921 / GO - 2760	1953, Odeon GA 7732).	1966, Δίσκος Polydor 2906002
Συνθέτης	Κώστας Σκαρβέλης	Βασίλης Τσιτσάνης	Γιώργος Ζαμπέτας
Στιχουργός	Κώστας Σκαρβέλης	Βασίλης Τσιτσάνης	
Τραγουδιστές/τριες	Γιώργος Κάβουρας	Άννα Χρυσάφη, Μαίρη Λίντα, Βασίλης Τσιτσάνης,	
Οργανοπαίχτες	Κώστας Σκαρβέλης	Βασίλης Τσιτσάνης	Γιώργος Ζαμπέτας
Ρυθμός/μέτρο	Σέρβικο 2/4	Μπαγιό 2/4	Μπαλάντα 4/4, Χασάπικο 4/4
Δρόμος/κλίμακα	Νικρίζ	Σεγκίαχ, Αρμονικό Μινόρε	Ματζόρε, Χουζάμ

Εξοπλισμός/μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την δημιουργία του υλικού

Hardware εξοπλισμός

- HP LAPTOP-8N6HFA2E
- Κάρτα ήχου Tascam Us-1641
- Αυτοεπισχρόμενα ηχεία (studio monitor) Tascam VL-X5
- Ακουστικά AKG k240 studio
- Πυκνωτικό μικρόφωνο Behringer C-1
- Nord Electro 4D

Software εξοπλισμός

- Reaper v6.78
- MuseScore 3
- OBS Sctudio
- Microsoft Clipchamp
- Verovio
- Pods
- Wordpress
- Plesk

Μουσικά όργανα

- Τρίχορδο μπουζούκι κατασκευής του γράφοντα
- Ακουστική κιθάρα Yamaha
- Ακορντεόν Weltmeister